LK. 3—4
SIRJE KIIN:
MIS VAHET
ON EESTI JA
SOOME
NAISEL?

KULTUURILEHT

SIRP

NR. 46 (2508) 19. NOVEMBER 1993 HIND 2 KROONI

LK. 8
VESTLUSRING
"BESTE
NEUBAUTEN":
MEIE AEG EI
OLE KULISSIDE
EHITAMISE AEG.

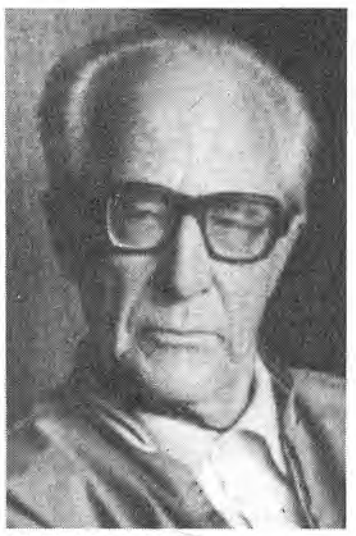
MILJON EESTI KULTUURILE



VELDA OTSUS



EUGEN KAPP



VILLEM RAAM

ERF-i tänuauhinna saajad.

1991. aasta juunis loodud Eesti Rahvuskultuuri Fond (ERF) — esimees E. Klas, nõukogus J. Kaplinski, J. Kross, K. Laretei, R. Maran, I. Normet, I. Rüütel, E. Tamberg, J. Tamm ja V. Tolli — on teinud tõhusat tööd. Fondi IV jagamiseks suudeti tänavuste stipendiumide-toetustena välja panna seni rekordiline summa — 1 006 940 krooni (tõsi küll, avaldused taotlesid rohkem kui kaheksa miljonit). Kaks nädalat 1500-leheküljelise avaldus- ja põhjendusvirna vaagimiseks, pikk pühapäev otsuse langetamiseks — ja 130 õnnelikku ongi teada (stipendiumide ja toetuste pidulik üleandmine on eeloleval pühapäeval Mustpeade Majas).

Kui valitsus aitavat neid, kes end ise aitavad, siis ERF valis toetamiseks neid, kes seda ise ei suuda, ent kes olulised eesti kõrg- ja rahvakultuuri kestmiseks. Riiklikke kultuuriasutusi ülal pidada ei suudeta ega proovitagi, kirjastamisega ei tegelda, ajakirjandusega üldjuhul samuti mitte, arvuteid ei osteta, võlgu juba elluviidud ettevõtmiste katteks tasuda ei taheta. Eelistatakse konkreetseid projekte, aidatakse õppida tahtjaid, püütakse näha Tallinnast kaugemalegi, ulatada käsi nii Narva kui Võrru. Uus algatus on fondil 10 000-kroonine tänuauhind, millega seekord märgiti **Velda Otsuse, Eugen Kapi** *ja* **Villem Raami** *elutööd.*

(Järg 4. lk.)

KUUPILETEID RAHUTUTELE HINGEDELE!

NYYD'93 teeb meele magusmurelikuks. Ettevalmistusperioodil koos Erkki-Sven Tüüriga kavaalgmeid lõppematult ümber sõeludes ei julgenuks kuidagi arvata, et võimalike osalejate ringist (mis mõistagi paljukordselt suurem praegu afišile mahtunust) just need ihaldusväärseimad lõpuks paika jäävad. Aga kas ka järgmine kord satuvad niisama head? Räägin meelega "sattumisest", sest seni, kuni ekstraklassi kunstnike esinemiskulude katmisel hoidub Eesti korraldaja seinaäärsele parketiliistule ja keskpõranda jaoks on võimu vaid põhiliselt välismaistel kõrgkultuurisõbralikel fondidel ja annetajatel, jäävad kui tahes sisukad algatused paratamatult loteriiks.

Aga ennäe — seekord sattusid need, kes sattusid.

ALVIN LUCIER (USA, vt. ka lk. 10) ja DAVID HYKES (Prantsusmaa) kuuluvad kaheldamatult praeguse moodsa muusika suurimate nimede hulka. Ka STEVEN MONTAGUE (Inglismaa) loomingu kalender kirendab kuulsatest interpreetidest ja kontserdisaalidest. Rikkamalt kui eelmistel NYYD-idel esindavad festivali programmilist ajastuvisiooni megalinnade hukatusveerset eluenergiat hõngavad stiilihierarhiate ühtesulatajad *BASSO BONGO* (USA), *UGLY CULTURE* (Saksamaa) ja helivulkaan *ICEBREAKER* (Inglismaa). Eritahulised panoraamvaated peegeldavad maailma uue muusika enneolematut komponeerimisviiside ja stiili-ideoloogiate paljusust: hüperkomplekssete tekstuuride meistri *CONTRECHAMPS*'i (Šveits) esinemine, elektronmuusika suurkeskusest Bourges'ist (Prantsusmaa) saadetud lindikava, ALEKSEI LJUBIMOVI (Venemaa) intrigeerivad leiud nüüdismuusika klassikast ja MAURICIO KAGELI (Saksamaa) unikaalsed muusikafilmid.

EESTI KONTSERT
NYYD
TALLINN
22. - 28. XI 1993

Eesti esinejate programmid tunduvad rõõmustavalt kauged kohustuslikust vormitäitmisest: kaks keskset autoriõhtut LEPO SUMERALT ja ERKKI-SVEN TÜÜRILT on avastusretkeks rahvusvaheliselt uudsel suunal — vanamuusikakõlade ("Hortus Musicus") ühendamisel moodsate *live*-elektroonika vahenditega. *NYYD ENSEMBLE*'i debüüdist tahaks loota püsima jäämist Eesti esimese puhtakujulise uue muusika ansamblina. Nii *NYYD ENSEMBLE*'i kui ka TALLINNA KLAVERIDUO kavas on olulisi esiettekandeid, aga ka rindapistmist keerukate partituuridega teiste maade nüüdismuusikast — väike leevendus vaakumile Eesti interpreetide seas sel alal.

Esmaspäeval, mõni minut pärast päikese loojumishetke, lööb vanalinna südamesse murtud karjamaa kohal helisema midagi täiesti ebaharilikku: sissejuhatuseks Lepo Sumera, Erkki-Sven Tüüri ja Peeter Vähi tornimuusikale "Gooti kolmnurk" alustab Alvin Lucier oma teost "Hõbedane tramm orkestrile". Nädal edasi jätkab avangardi rööbastel suurnäituse "Aine-aineta" tramm "Ihu". Peame põialt, et nõutaks kuupileteid!

MADIS KOLK,
festivali NYYD'93 peakorraldaja

TALLINNA ÜLIKOOL
Akadeemiline
Raamatukogu

KRÕNIKA

10. NOVEMBER



● **Eesti Maalikunstnike Liidu** üldkogu toetuse sai uue esimehe **Paul Alliku** (pildil) nimetatud 6-liikmeline juhatus, mis omakorda valis esimehe asetäitjaks Tiina Tammetalu. Juhatusse kuuluvad Vano Allsalu, Peeter Pere, Rait Prääts, Kersti Rattus ja Ants Viidalepp.

● Mardipäeval sai teoks noortega tegelevate inimeste õppepäev **"Oma särk on ihule ligemal — kas ka omakultuur?"**. Seminari korraldasid Viljandi Kultuurikolledž ning Viljandi Muuseum, osavõtjaid kogunes üle 60 tervest Eestist. Päeva esimeses pooles sõideti Suure-Jaani kihelkonda tutvuma selle paikkonna ajaloo- ja kultuuritraditsioonidega. Pärastlõunal kuulati Kultuurikolledžis ettekandeid (Ülo Vooglaid, maasotsioloogid Asser Murutar, Argo Moor jt.), mis käsitlesid ühiskonna ja kultuuri suhteid, rahvuslikku identiteeti ja omakultuuri ohustavaid tegureid praeguses Eestis jm. Seminarist osavõtjad võtsid vastu pöördumise Eesti õpetajate poole.

● Draakoni galeriis avati **Eve Eesmaa** (pildil) näitus "Päikesemängud". 1989.a. Kunstiülikooli lõpetanud graafik esitab oma töödes nägemusi, milles on ühendatud nii isiklik kui ka arhetüüpne sümboolika.

11. NOVEMBER



Eve Eesmaa

● **Mustpeade Majas** on välja pandud teine perenäitus, osalevad kunstnikud ja nende lapsed.

● Narvas viibisid Rootsi suursaadik **S.-E. Grundberg** ja kultuuriatašee **H. Lepp**, kes tutvusid kohalike kultuuri- ja haridusprobleemidega. H. Lepp kureerib äsja kokkupandud vastavasisulist Eesti abistamise programmi, mille raames kavatsetakse tunduvalt laiendada ka Rootsi ja Narva kultuurivahetust.

12. NOVEMBER



● Eesti Rahvusraamatukogus avati saksa kunstniku **Gerhard Altenbourgi** loomingu näitus: välja on pandud tema graafilised tööd aastatest 1947—1989. Ida-Saksamaal elanud ja põhiliselt Läänes tunnustatud kunstniku teoseid iseloomustavad omapärane lüürika ja seotus ümbritseva maailmaga.

Avatseremooniast võtsid osa raamatukogu direktriss I. Eenmaa ja Saksamaa suursaadik H. von Wistinghausen (pildil).



13. NOVEMBER

● Sedapuhku oli Tallinna Kammerorkestri ees Põhjamaade ühe tuntuma, Kokkola Kammerorkestri dirigent **Juha Kangas** (sünd. 1945). Saanud oma mõtekaaslastest muusikutele 1979.a. professionaalse kollektiivi staatuse, on koos kindlalt tõusujoones liigutud, tunnistuseks salvestused firmadele "Finlandia", "Ondine", "Caprice", BIS jt., kontserdireisid kümmekonda riiki, üle 50 pühendusteose (sh. E. S. Tüürilt) ning nüüd ka tänavune *Nordic Council Music Prize*. Koostöö viiuldajast dirigendiga oli tulus ka meie noorele orkestrile — erilise mõjuvuseni jõuti P. H. Nordgreni keeruka partituuri tõlgendamisel.

● Mustpeade Majas on vaatamiseks **Ingmarie Anderssoni** ja **Roland Östermarki** (pildil) fotode näitus.



➤

14. NOVEMBER

● Eesti Heliloojate Liidu **lastemuusika võistluskontserdi** tänavusele, juba XII ringile oodati keelpilliorkestripalu. Tallinna kahe muusikaõppuritest žürii ette jõudis seekord kaheksa eesti helilooja uudisloomingut. Mängis Tallinna Muusikakeskkooli laste keelpilliorkester Toivo Peäske juhatusel — nende suur töö oli hästi tehtud. Võidu pälvis **Ville Kell** palaga "Roheline", teiseks tuli Gennadi Tanieli "Mobile" ning kolmandaks Mati Kuulbergi "Lisapala".



● Juba kuu aega on Estonia Teatris tööd teinud itaalia dirigent **Carlo Felice Cillario** (pildil) — toonud välja Puccini ooperi "Boheem" ning andnud kaks kontserti Verdi Reekviemiga. Nüüd jõudis maestro ka ERSO ette, andes neilegi õppetunni itaalia muusikast. Selles mõttes oli eriti huvitav A. Gabrieli Aaria transkriptsioon puhkpillidele — maestro hindab nüansse, täpsust, tasakaalu ja soleerima harjunud puhkpillid kuulasid sõna pianoski. Pärastlõunase pühapäevakontserdi (kavas veel Beethoveni I sümfoonia ja Vivaldi Concerto grosso op. 3 nr. 8 a-moll, maestro kõrval solistiks U. Kristian) lõpetas üks siinsegi publiku lemmikuid — O. Resphighi "Rooma piiniad".

15. NOVEMBER

● Estonia Teatris tähistati **Läti Vabariigi 75. aastapäeva**. Peokõnega esines suursaadik **Anna Žigure**, järgnes ooperi- ja balletikontsert, osalemas Estonia Teatri solistid, koor, orkester ja balletirühm koos külalistega Läti Rahvusooperist — lauljad Zigrida Krigere ja Karlis Zarinš ning dirigent Janis Zirnis. Estonial oli välja panna ka oma lätlasi: kooriartist Valentina Taluma ja balletisolist Viesturs Jansons.

16. NOVEMBER



● Galeriis "Sammas" avati **Jaana ja Orest Kormašovi** (pildil) maalide ja keraamika näitus.

● Galeriis "Vaal" on kunstiüliõpilaste **Krista ja Ionel Lehari** näitus "Masterrace". Väljapanek peaks oma originaalsusega jätma olulise märgi meie kunstiellu: eksponeeritud on nimelt elavad (!) kilpkonnad, kes on kaunistatud ehetega. Kui selline kunsti piiride laiendamine võib tekitada ja ilmselt tekitabki vaatajas küsimuse kunsti eetikast, siis autorite üheks eesmärgiks ongi inimestele teadvustada "ökofašismi" (I. Lehari), millega enamik meist eneselegi teadmata pidevalt kokku puutub.



● EHL otsustas taastada oma kunagised populaarsed töökoosolekud. Esimene õhtu oli täielikult sisustatud **Sydney uue muusika** kevadfestivalil kõlanud eesti autorite viimase aja teostega, mida esitasid festivalil viibinud Mihkel Peäske (flööt), Toomas Vavilov (klarnet), Jana Peäske ja Tanel Joamets (klaver) (kontserdisalvestused on teinud Austraalia suurim ringhääling ABC). Kõlasid Raimo Kangro "Display V: "Ingli portree"" flöödile, klarnetile ja kahele klaverile, Toivo Tulevi "Opus 18" samale koosseisule, Erkki-Sven Tüüri "Dick ja Doff imedemaal" flöödile ja bassklarnetile ning Lepo Sumera festivali tellimustööna valminud "Jõuda eilsesse" (maailma esiettekanne) tšellole ja klaverile (tšellol taani päritoluga Georg Pedersen) ning sama autori Sydney's spetsiaalselt meie ansambli poolt lisapalaks tellitud ja kohapeal kirjutatud "Lisapala" tervele koosseisule.

● Rooma rahvusvahelisel noorte pianistide konkursil Valentino Bucchi preemiale mängiti lõppvooru. Kaheksa finaali pääsenu seas oli TMKK õpilane **Liivi Suurmaa** (õp. Piia Paemurru), kes võitis ka ühe neljast võrdsest preemiast ning kel on au esineda lõppkontserdil 19. novembril.

● "Vanemuise" külmavõitu kontserdisaalis pakuti siiski arvukale publikule **"Ooperipärleid"**, laval oma teatrirahvas, kavas peale Mozarti ja Verdi pisut teisigi ooperiloojaid. On tähtis, et **Endel Nõgene** jõuab "Vanemuise" Sümfoonikutega teatritöö kõrval vedada ka Tartu kontserdielu (sel hooajal kuus kava). Ning tore, et oma solistid saavad laulda neidki pärleid, mis parajasti teatri mängukavas pole. Publikut ootas ka üllatus: taas säras Gildana kunagine vanemuislane **Margarita Voites**, kõrval tasavägiseks Rigolettoks **Jassi Zahharov.**

17. NOVEMBER

● Muusikaakadeemia tudengid tähistasid meeleoluka programmiga oma õpetaja **Küllu Annamaa** maalinäituse pikendamist Kinomajas kuni 24. novembrini. Eneseväljenduse võimalusi mõnes teises kunstiliigis otsivatel loovatel inimestel korvavad tehnilisi probleeme sageli isikupära ja kujundliku mõtlemise harjumus. Värviakordidel Küllu Annamaa abstraktsetes lõuendites, mille läbivaks teemaks on valgus, on oma, veidi idamaine kõla.

● **Tartus algasid Matti Miliuse päevad.** Eesti tuntuim kunstikollektsionäär tutvustab oma kogu esimest korda nii laialdaselt.

TA SÜNDIS JÕULUÕHTUL

150 aastat tagasi sündis Pärnumaal tüdruk, kes sai nimeks Lydia Emilie Florentine. Palju põlvkondi on üles kasvanud koos tema südamlike värssidega aiaäärsest tänavast kuni isamaani, kel südant andnud ma. Koidulauliku mälestuse jäädvustamiseks oleks parim, kui luulelätted ei kuivaks. Seepärast kutsume looma uusi isamaa- ja armastuslaule.

OOTAME SENIAVALDAMATA VÄRSSE kuni 18. detsembrini aadressil: "Koidula 150", postkast 150, Pärnu EE3600.

Lisada märgusõnaga ümbrik, milles autori tegelik aadress ja nimi.

Jõululaupäeval, Lydia Koidula juubelisünnipäeval teeme teatavaks kaunimate laulude loojate nimed. Aupalgaks on lähetusreis kahele autorile Koidula, Underi ja Suitsu kalmule lilli viima.

LUULEVÕISTLUSE KORRALDAJAD:
Koidula Muusem, Pärnu Raadio, "Pärnu Postimees", as "Chaplin", "Estline".

13. ja 14. novembril toimus Kuressaares Soome Instituudi ja Saare Maavalitsuse korraldusel naise problemaatikat käsitlev seminar pealkirja all "Naiste november Kuressaares".

Avaldame Sirje Kiini seminariettekande.



SIRJE KIIN

EESTI JA SOOME NAISED

VÕRDLEV KOGEMUS

Kazuto Matsumura, jaapani keeleteadlane: "Eesti naised on palju naiselikumad. Eesti mehed ja naised mõtlevad natuke eri moodi. Nii nagu Jaapaniski. Soome meeste ja naiste mõtteviis on samasem. Millest see on tingitud, ei tea."

Indro Montanelli, itaalia ajaloolane: "Eesti naine on skandinaavia naisega võrreldes palju probleemitum, õigemini pole seda üldse: ta armastab rohkem, kui ta sellest räägib, astub mehe ette ilma seksuaalsete ängideta ja on võimeline anduma: meie mõistes on see lõputult moraalsem, õigemini ongi moraalne. Feminism sünnib mustast südametunnistusest, see tähendab naise alaväärsuskompleksist mehe ees, just täpselt nii, nagu rassilise üleoleku teooria sünnib omaenda alaväärsuse salajastest piinadest. Niisugune must alaväärsus eesti naistes puudub ja see on ka loomulik."

Olen soomlastega ja soome kirjandusega suhelnud enam kui 25 aastat, kuid Soomes elanud vaid kolm viimast aastat. Eestlane olen olnud märgatavalt kauem, sünnist saadik. Paratamatult olen erapoolik, kuid kogu isiklik kogemus siin elus saabki olla vaid era ja poolik, seepärast palun järgnevat võtta mitte kui sotsioloogi, vaid ühe kirjutava indiviidi kogemusena elust kahes erinevas ühiskonnas. Sotsiaalselt elame ikka veel niivõrd ebavõrdsetes oludes, et võrdlus ei oleks võimalik ega õiglane kummalegi poolele.

Asjaolu, et Eesti parlamendis on naisi vaid 12%, Soome parlamendis aga rekordiliselt 37%, on küll kõnekas, kuid ei ütle midagi näiteks selle kohta, et Eesti valitsuses on kolm kõige raskemat ja pingelisemat ministrirolli — sise-, sotsiaal- ja reformiministri vastutus — usaldatud või jäetud naiste kätte. Sedasama ei saa öelda näiteks Esko Aho valitsuse kuue naisministri rolli kohta. Paraku ei ütle need standardnäited tegelikult kuigi palju meie ühiskondade sees toimivate rollide ja hoiakute, enesehinnangu ja meeste-naiste rahulolu kohta. Sääraseid uurimusi, mis ütleksid midagi üldistusjõuliselt kehtivat kogu ühiskonna kohta, ei ole tsiteerida ei Eestist ega Soomestki, kus küll on rohkesti kaardistatud üksikprobleeme.

Eesti häda on vastupidine: läbi ajaloo oleme pidanud püüdlema terviku säilitamise ja hoidmise nimel, ühtsuse nimel, iseseisva olemisvabaduse nimel, ja see meeleheitlik võitlus ei ole meile jätnud palju aega ja võimalusi pöörata tähelepanu terviku osadele. Naine aga, nii nagu meeski, on rahva kui terviku osa, pool sellest tervikust.

Läänes on seda tõlgendatud nii, nagu ei oleks eesti ühiskond veel arenenud sinnamaale, et ta teadvustaks endale piisava tähelepanuga naisküsimust, selle olulisust. Paljud välismaalased, kes Eestit külastavad või siia elama kolivad, kaasa arvatud soomlased, on aga veendunud, et eesti naisi diskrimineeritakse, et eesti naised on alistuvad, ülemääraselt hoolitsevad, teenijatüdrukulikud, et nad ei ole veel nii-öelda ärganud ega taibanud hakata võitlema oma õiguste eest. Sellele arvamusele lisab tuge tõsiasi, et **eesti naised on koduste tööde ja perekonna asjadega ebavõrdselt mehega ülekoormatud, et nende kodused olud on rasked, et nende kraanidest ei tule peaaegu tilkagi sooja vett, sest see jookseb enamasti muulaste mugavustega korterite kraanides, kui üldse jookseb.**

Eesti naised keedavad ikka veel ise oma moosid ja teevad mahla, õmblevad, koovad ja lapivad rõivaid, mida läänes naine harilikult kunagi ei tee. Ja lisaks sellele käib eesti naine veel tööl, eesti naiste tööhõive on üks kõrgemaid Euroopas. Pärast Eesti taasiseseisvumist vapustas aga Euroopa naisi see, et eesti naised avaldasid vabatahtlikult soovi olla mõnda aega kodused ja kasvatada lihtsalt lapsi. Euroopa naise silmis ei saanud midagi tagurlikumat ja šovinistlikumat välja mõeldagi. Järelikult ei ole eesti naisest õnnetumat, ja kui ta oma õnnetust ise ei taipa, siis tuleb ta äratada. **Eesti vajab hädasti feminismi, soovitavad meile välismaalased, eriti ameerika ja soome naised.**

Nad on leidnud eesti ühiskonnas tänulikku vastukaja — üllatus, üllatus, mitte niivõrd naiste, vaid noorte meeskriitikute, eriti ajakirja "Vikerkaar" ümber kogunenud meessoost intellektuaalide ringkonnas. Just sealt on väljendatud juba mitu aastat lausa kärsitut ootust, millal ometi feminism ükskord Eestisse jõuab, justkui oleks see sotsiaalse arengu ja võrdsuse eeldus teel Euroopasse. Hiljuti ilmus koguni "Vikerkaare" feminismile pühendatud erinumber, kuid paraku ei ole need noored meeskriitikud oma feminismi istutustöös kuigi viljakaks osutunud, kui mitte paar "Hommikulehe" ja "Päevalehe" selleteemalist valgustavat artiklit välja arvata.

Feminismil ei ole minu arvates Eestis sotsiaalset pinnast, ei ole olnud ja võib-olla ei ole edaspidigi. Püüan järgnevas oma väidet põhjendada, alustades Soome Vabariigi Eesti suursaatkonna kultuuri- ja pressiatašee Seppo Kuusisto sõnadega. Minu küsimusele, mis erinevus on soome ja eesti naiste olukoral, vastas ta lühidalt: just naised on olnud need, kellele tänu eesti ühiskond on püsinud ja püsib. Sedasama usku on eesti naised isegi. Oleme ilma seda valjult kuulutamata elanud varjatud matriarhaadis, millesse alles nüüd, viimase paari vabama aasta jooksul on hakanud sigima mõningaid patriarhaalsemaid jooni. Seda ei ole välismaalasel, eriti pealiskaudsel visiidil võimalik alati märgata, aga eesti naine on tegelikult see, kes määrab ja otsustab perekonna, kodu, ent ka töökollektiivi asju seestpoolt, tuhande kaudse ja kümnete otseste kanalite kaudu. Just eesti naiste käest küsivad eesti mehed nõu iga tähtsama otsuse tegemisel. Niisiis juhivad nad sisuliselt Eesti elu, ilma et neil tarvitseks selleks tingimata olla formaalselt juhtivatel kohtadel. See, mis väljapoole võib paista alistuva hoolitsemisena, võib tegelikult seestpoolt vaates osutuda tihti pigem emalikuks, matroonlikuks hoolitsemiseks, mitte teenijatüdrukulikuks rolliks.

Nimelt tahab eesti naine, et mees kasvaks suureks ja tugevaks, et ta hakkaks kord ometi riigis ja kodumajas tõeliseks peremeheks. Eesti mehe ja naise vahel ei ole õieti saanudki olla võistlust või konkurentsi, sest see eeldab võrdsete partnerite olemasolu. Ajalugu on eesti mehelt selle rolli võtnud ja ajalugu on nüüd taas talle võimaluse andnud.

Polnud sugugi juhus, et Eesti viimaste okupatsiooniaastate jooksul kujunes siin üheks lemmiklauluks Hando Runneli sõnadele loodud "Veskilaul". Laul kannab sõnumit mahajäetud veskist, mis ootab igatsedes peremeest. Nägin kord Pärnu restoranis, kuidas suur eesti pulmaseltskond tõusis seda laulu lauldes püsti, justkui oleks tegu hümniga. Kuid sellel laulul on üks väga oluline tunnusjoon, seesama, mis eesti rahvaluulelgi: lauldakse naise seisukohalt, naine on aktiivne, mees passiivne. Mees on eesti rahvalaulus ikka midagi mööduvat, ajutist, kes tuleb ja läheb, keda oodatakse, kuid naine on väärtus, mis püsib.

Siinkohal pole vajadust üle korrata seda hästituntud näidet, et igal eesti põlvkonnal on alates läinud sajandist olemas oma ajastu luulematroon, keskne naisluuletaja, kelle loomingule on suunatud kogu rahva parimad tunded ja lootused.

Professor Ants Oras on tähelepanu juhtinud sellele, et **ühelgi teisel Euroopa kultuurrahval ei ole olnud naistel kultuuris säärast keskset juhtivat rolli kui eestlastel.** Juhan Liivist alates on eesti luuletajad armastanud eesti rahvast kujutada mesilastaruna. Doris Kareva võrdles ühes hiljutises intervjuus eesti naise (naisluuletaja) rolli mesilastarus mesilasema rolliga. Mats Traat on mitmes romaanis kujutanud eesti naist ilmasambana. Kauksi Ülle on aga meenutanud eesti muinasjuttude keskset tegelast, tarka talutütart, kes kõigepealt päästab hukatusest või õnnetusest kergemeelse mehe ja siis asub tema kaatsasid lappima.

Seesama Kauksi Ülle on avaldanud võru murdes palju sääraseid luuletusi, milles ta väljendab eesti naisele nii tüüpilist igatsust mehise, otsustava ja tegutseva mehe järele. Avaldasin ka ise mõni aasta tagasi eesti naisteajakirjas tsükli samast igatsusest kantud luuletusi. Selle peale kuulutasid aga needsamad noored meeskriitikud, kes ikka eesti feminismi taga igatsevad, meid kaht meesšovinistideks, mida ma rõõmuga olengi, seni kuni vajadus tõelise mehise mehe järele eesti ühiskonnas enam nii valus ei ole. **Meesliikumine on see, mida me vajame, kui vajame, mitte feminismi selle sõna kitsamas, võitlevalt naisõiguslikus tähenduses.**

Kas ma tahan sellega öelda, et eesti naise osa eesti ühiskonnas on olnud kesksem ja olulisem, kui seda on olnud ja on soome naise osa? Ei, ma usun, et perekonna tasemel on soome naise roll olnud ja on praegugi niisama keskne kui Eestis. Kuid eesti ja soome naise vahel on suur erinevus, nimelt on äärmiselt emantsipeerunud, oma õigustest ja võimalustest märksa teadlikum, ühiskondlikult ja elukondlikult märksa paremas seisundis olev soome naine minu muljete kohaselt minetamas usku soome mehesse. See aga tähendaks, et soome naine on minetamas usku ka oma võimalustesse elada naisena Soomes. Paljud soome naised sõidavad paar korda aastas Lõunamere saartele, kus nad loodavad lubada endale tulist armukest. Mõnedki soome naised võtavad endale meelsasti ka mehe välismaalt, sest nad ütlevad, et ei ole keskmise soome mehega sugugi rahul. Soome mees *"ei puhu eikä pussaa"*, ei räägi ega musita. Soome mehe armastamisviisi kohta on aga levinud ütlemine, et *"Ahoi, äh-äh, missä on mun lippalakkini"* ehk ahoi, äh-äh, kus on mu nokatsmüts.

Ometi veedab soome mees kodus minu meelest märksa rohkem aega kui eesti mees, tegeleb ka kodu, laste ja majapidamisega rohkem ja meelsamini kui eesti mees. Soome mehed armastavad tihti süüa teha, paljud on sellest välja kujundanud omaette harrastuse ja kunsti. Ometi pole soome naine oma mehega rahul. Ta nuriseb meeste üle kõiges ja kõikjal, tööl, kodus, puhkehetkel. Soome mees on aga sellega vaikselt nõus, joob oma õllekese, ühed tõmbuvad üha rohkem nurka ja iseendasse, teised helistavad ahastuses õhtutundidel seksitelefonidel, halvimal juhul tapavad end ära.

Soome naiste enesehinnang on minu kogemuste põhjal peaaegu niisama kõrge kui eesti naistel, soome mehed hindavad aga end märksa madalamalt kui eesti mehed. Põhjus on ilmselt seesama, mis kogu ühiskonnas: Eestis on meestel tekkinud lootus tegutseda, naised toetavad ja kannustavad neid, soodustavad igati nende tõusu, eesti naine ja eesti mees on tõusuteel. Soomes on aga *lama*, üleüldine toonuse langus, soome mees on masenduses, kriisis, kuid ka Soomes paistab elu jätkuvat nagu Eestiski ja pigem naiste vaprusel ja väljavedamisoskusel kui meeste jõul ja oskusel.

Kuid soome naiste iseteadlikkus ja vaprus on muutnud nad vaba arengu ja kindlasti ka feminismi mõjul paraku mitte supernaiselikeks, vaid pigem supermehelikeks. See algab rõivastusest. Soome nüüdisaegse naise rahvarõivas on kopsakas nahktagi ja teksaspüksid, sõltumata east ja kehakaalust. Üksikud naised, kes kannavad kleiti, on pigem erandid, mis kinnitavad reeglit. Kord, sõites rongis Helsingist Turgu, tuli minu juurde vanem soome mees ja palus luba kohe käega katsuda mu siniseruudulist pitskraega kapotkleiti, sest tema ei uskuvat, et ilmas on veel olemas naisi, kes säärast kleiti kannavad. Sellesama kleidi kohta arvas aga üks Soome-Eesti kultuurisidemete juhtmatroone, miks ma ometi säärast kannan, see on ju kohutavalt ebamugav, lohmakad püksid ja lobe maksisärk on tema meelest märksa mugavam töörõivas.

Siinkohal kuulen vastuväidet, et võrdsus ja vabanemine

(Järg 4. lk.)

EESTI JA SOOME NAISED

(Algus 3. lk.)

pealesurutud soorollidest toovad kaasa ka vabanemise vastava rolliga seotud, soolist kuuluvust rõhutavast rõivastusest. Vastan vastuväitega, et koos teksaspükste ja nahktagiga on soome, aga ka teiste Põhjamaade naine paraku muutunud sisemiseltki. Koos välise naiselikkuse minetamisega on minetatud ka sisemine ürgnaiselikkus, kasutan siin seda mõistet jungilikus tähenduses, sellessamas, mille tagasipüüdlemiseni on just nüüd jõudnud ka lääne feministlikud naisliikumised, kes on loobumas ajamast senist piiratud, ühepoolset naisasja, kes tunnistavad mehelikku alget naises ja naiselikku alget mehes ja kes igatsevad tagasi ja on valmis taas väärtustama kauaaegses feministlikus võitluses põlatud ja kaotatud naiselikke põhiomadusi, naise erootilist mina.

Üks olulisem neist on naiselik tundlikkus, delikaatne empaatiavõime, oskus näha teise inimese sisse, olla nii intiim- kui ühiskondliku elu tundlikum pool. Just see on väärtus, mida minu arvates soome naised on pigem kaotamas kui võitmas ja mida ma paraku kohtan Eestis tunduvalt sagedamini kui Soomes. Eesti naised on õrnem sugu ja see ei ole minu meelest alandav sõna, nagu lääne feministid seda on tõlgendanud, vaid tähendab pigem tundlikkust. Soome naine on muutunud paksunahalisemaks, pealiskaudsemaks ja vahel inimsuhetes isegi robustsemaks kui eesti naine, kuigi ta väliselt lõhnab paremini, kasutab kallimat kosmeetikat, on rohkem hoolitsetud ja pestud.

Miks ma pean soome naisi vahel pigem robustsemaks või täpsemalt öeldes labasemaks kui eesti naisi? Mitte ainult riietuse meheliku lohakuse pärast. Ka näiteks sellepärast, et soome naine joob ja suitsetab hoopis rohkem ja mõõdutundetumalt kui eesti naine, kellel selleks ei ole isegi mitte rahaliselt nii palju võimalust, kui on soome naisel. Kuid ka sellepärast, et kohates nokastanud soome naist, on mul tulnud vahel üle elada sääraseid piinlikke, intiimsete üksikasjadeni minevaid vestlusi, mida ma Eestis pole kunagi pidanud kogema. Eesti naine on oma isiklikku elu avamisel palju kinnisem, aga ma vabandan, mulle tundub ka, et delikaatsem. Ma ei usu, et see tuleneks eesti naise vähesest eneseteadlikkusest, ta pigem jätab isiklikud intiimasjad enese teada. Öeldu räägib küll risti vastu tavaarusaamale kinnisest soomlasest ja avatud eestlasest, kuid paraku on minu kogemus eesti ja soome naistest just nimelt risti vastupidine.

Koos majanduslike võimaluste kasvuga on soome naine muutunud tegijast tarbijaks. Eesti naine teeb endiselt ikka veel kõik ise, alates söögist ja talvehoidistest ning lõpetades rõivaste õmblemise ja parandamisega. See ei jäta talle puhtfüüsiliselt nii palju aega tegelda iseendaga, kui on soome naisel. Aga ma võin kinnitada, et ta teeb seda esimesel võimalusel, ja neidki on juba tekkimas. **Enesele pühendumine on üks väheseid valdkondi, kus eesti naine on enesekriitiline ja kus tal on võib-olla üks pikemaaegseid alaväärsuskomplekse.** Ka eesti naine tahaks olla igas olukorras hoolitsetud ja puhas, esinduslik ja šarmantne, mitte tassida toidukotte, higistada bussides ja soojendada pliidil katlatäit vett, et ennast pesta. Kuid ometi peab eesti naine ikka veel kulutama lõviosa energiast ja rahast suurimale kunstile, mida ta valdab, oskusele ots otsaga toime tulla. Ligi 90% eesti peredest ei saa endale lubada suurt midagi peale toidu ja eluaseme kulutuste, kinnitab Tartu perekonnauurija Dagmar Kutsar.

Ka Soomes on see probleem olemas poole miljoni töötu perekonnas, kuid see on siiski väid väiksem osa ühiskonnast. Soome naise päevateemad ja peamised mured on siiski seotud pigem tarbimise kvaliteedi, isegi tarbimise prestiižikuse kui toimetulemise probleemidega. Aga kas pole mitte lääne, muu hulgas ka soome naine muutumas tegijast tarbijaks, andjast võtjaks ka armastuses, erootikas? Kas saab andja rõõmu võrrelda võtja rõõmuga?

Kogen hämmastusega, et eksistentsiaalne kriis, totaalne masendus ja sisemine rahulolematus, eriti soome naiste hulgas, sest nemad ütlevad seda välja, on soome, tegelikult kogu lääne ühiskonnas märgatavalt tajutavam ja tuntavam kui Eestis. Kogu oma olmelise heaolu, sooja vee ja hoolitsetuse keskel tunduvad soome naised mulle sisemiselt tihti palju rahulolematumad ja õnnetumad kui eesti naised, kes muide üldse endast ja oma probleemidest ise ei kipu rääkima. Nad ei ole harjunud oma olukorra üle kaebama, nad teavad, et kaeblemine ei aita neid, aitab tegemine.

Kuigi Soomes antakse juba kuuendat aastat välja spetsiaalset ajakirja "Naistutkimus", kuigi Soome riik finantseerib nii naisuurimusi kui ka nn. võrdsuse arendamist kuni vastava võrdsusministri ametissenimetamiseni, ometi tunnen intuitiivselt, et see ei ole ilmselt ainus tee selleks, et naine tunneks end ühiskonnas ja perekonnas vabana, võrdsena, õnnelikuna. Vähemalt Soomes ei paista senine naisuurimus, feministlikud liikumised ja naiskirjandus olevat selle tulemuseni jõudnud.

Võib-olla oleks siiski viljakam viis läheneda ühiskonnale ennekõike kui tervikule, mille osad vajavad võrdset tähepanu. Lääne naisuurimuse suurimad puudused on minu arvates ikka seostunud just vaatenurga tahtliku piiratusega. Nähtus, mida uuritakse, lõigatakse välja ta loomulikust kontekstist ja unustatakse tervik, millest tuleks lähtuda. Seepärast on paratamatu, et ägeda feminismi ja naisuurimuste õitseperioodile on viimasel ajal läänes tekkinud selle loomulik vastureaktsioon, meesliikumine, meesuurimus. Ja kõige uuema nähtusena nende kahe süntees — soouurimus, *gender study, sukupuolitutkimus.*

Küsin oma jutu lõpuks, kas Eestil on ikka vaja kõik need vastandlikud ja vihased liikumised tingimata kaasa teha selleks, et Euroopale justkui kuhugi järele jõuda? Võib-olla oleme meie, eesti naised, oma olemuses suutnud säilitada selle naiseliku harmoonia, ürgnaiselikkuse, mille poole Euroopa hakkab nüüd hoopis tagasi püüdlema. Kas ongi ainult meil midagi õppida soome ja lääne feministidelt, äkki on midagi õppida meilt ka soome ja lääne naistel?

Kui mitte muud, siis vähemalt andmise ja võtmise tasakaalu, tegemise ja tarbimise harmooniat, aga ka lihtsalt seda, kuidas oma mehi paremini toetada ja kiita. Kuid eesti naised peaksid olema oma meestetoetuses peatselt juba ettevaatlikumad, muidu võib ka Eesti naise pliidi alt tõepoolest välja tulla ahjualune mehike, kelle eest meid on juba hoiatanud muinasjutt ja viimati kirjanik Maimu Berg. Ahjualune mehike tuli ja sõi kogu katlatäie üksi ära. Mõnd sellist ahjualust olevat juba siinkandis nähtud.

MILJON EESTI KULTUURILE

(Algus 1. lk.)

Kas täielikult või osaliseltki rahuldati järgmised avaldused: Lauri Leesi (stipendium tõlketööks), teatrimänguselts "Kaelapuu" (külalisetendus Rootsis), Andres Vanapa (loominguline stipendium), Narva Eesti Keskkool (õpetajate täienduskoolitus ja õpilasüritused), sihtkapital "Eesti Mõttelugu" (tegevuse toetuseks), rahvatantsuansambel "Kandali" (stipendium kapellmeistrile), Tatjana Timofejeva (osavõtt Glinka-nim. konkursist), Fred Jüssi (fotoalbumi koostamiseks), Vladimir Beekman (tõlkestipendium), Tartu Lasteteater (tegevuse toetuseks), Mati Kartus (õpingud Brno Teatri- ja Esituskunstide Akadeemias), Merle Karusoo (ühisprojekti "Piibel 1994" käivitamiseks), Andrus Haav (viiuliõpingud), Ingrid Iter ja Dmitri Hartšenko (osavõtt balletikonkursist), Anne Kalling ja Merike Pau (itaalia keele ja kirjanduse täiendõpe), Kalmer Tennosaar (toetus), ajakiri "Looming" (1928—1940 bibliograafia koostamiseks), Tantsuinfo Keskus (seminari korraldamiseks), Eesti Seppade Ühendus (seppade päeva korraldamiseks), Valter Heuer (P. Kerese biograafia koostamiseks), Agnes Torm (klaasi kuumtöötluse täiendõpe), Eesti Kirjanduse Selts (üritusте korraldamiseks), Kalju Palo (restaureerimisalane täiendõpe), Emakeele Selts (murdeainese kogumine), Leo Metsar (osalemiseks kirjandusseminaril), Eesti Muusikaõpetajate Liit (helikassettide ostmiseks), Vene Entsüklopeedia (käsikirja koostamiseks), Eesti TA Raamatukogu (retrospektiivse rahvusbibliograafia kirjastamiseks), Terje Veske (osalemiseks tsirkusefestivalis), "Tudengijazz '94" (festivali korraldamiseks), Luana Georg (balletistažuur), Ants Juske (teadustööks), Valter Ojakäär (Eesti levimuusikaloo kirjutamiseks), Kunstiülikooli metallikateeder (põletusahju ostmiseks), Malle Vardja-Ruumet (itaalia keele ja kultuuri täiendõpe), Pärnu Ooper (tegevuse toetuseks), Helena Tulve (kompositsiooniõpingute jätkamiseks), Teatri- ja Muusikamuuseum (kontsertide korraldamiseks), Eesti Filmiamatööride Liit (tegevuse toetuseks), Toivo Tulev (gregooriuse laulu alane täiendõpe), Jaan-Eik Tulve (dirigeerimisõpingute jätkamiseks), ooperistuudio "Die Diletanten" (lasteooperi lavastamiseks), Andres Sööt (loominguline stipendium), Maris Männik (K. Leichteri pärandi uurimiseks), Eesti Tantsuõpetajate Liit (tantsuõpetajate koolitamiseks), Ellen Niit (loominguline stipendium), Urmas Viik (näituse korraldamiseks), Tõnu Tormis (fotonäituse korraldamiseks), Tallinna Kunstihoone (noorte kunstnike grupinäituseks), Terje Ojaver (skulptorite grupinäituse korraldamiseks), Inara Õun (toetus), Eesti Vabagraafikute Ühendus (tegevuse toetuseks), Pärnu nüüdismuusika päevade korraldamiseks, T.K. Muusikalevi (noorte keelpillimängijate suveakadeemia Vigalas), Võru Keele ja Kultuuri Fond (Kaika süveülikool), "Jazzkaar" (1994.a. festivaliks), Estonia Teater (oboe trostihöövli ostmiseks), ERSO (fagotihuuliku töötlemise riistade ostmiseks), Jaan Ruus ("100 aastat eesti kino" koostamiseks), EÜS "Veljesto" (kultuuritegelaste jäädvustamiseks), TÜ Zooloogiamuuseum (tegevuse toetuseks), Valve Jürisson (E. Tubina personaalnimestiku koostamiseks), Naima Kasak (toetus), Paul Kuusberg (loominguline stipendium), Harri Sandström (Lahemaa randlaste tegevusaladest materjali kogumiseks), Sirje Kuusk (toetus), Eesti Muusikaakadeemia fonoteek (20 000 kr. fonoteegi üleviimiseks SD-le), Kuldar Sink (loominguline stipendium), Liis Kolle (teatriteaduse õpinguteks), Tannar Ruuben (restaureerimise õppimiseks), Toomas Siitan (uurimistööks), Triin Summatavet (graafikaõpinguteks), Ingrid Vendelin (filmirežissuuri õpingud), Marko Mäetamm (täiendõppeks fotograafias), Olari Elts (dirigendiõpinguteks), Ilmar Raag (kinomajanduse õpinguteks), M. Gerretz, R. Mägi, K. Kelder ja M. Lohuaru (osavõtuks konkurssidest), Anne Kurepalu (kodu-uurijate ja murdekeele rääkijate jäädvustamiseks), "Viru Säru" (õppepäevade ja VI festivali korraldamiseks), "Kirde Killad" (korraldustoetus), Helle Kaasik ja Marko Kaasik (osalemiseks kursustel), Eesti Folkloori Selts (laste folkloorifestivaliks), Hella Keem (murdematerjalide töötlemiseks), Malle Antson (rahvakunstialaseks uurimistööks), folklooriгrupp "Munukesed" (tehnika ostmiseks), Põlva lastepäevakodu "Mesimumm" (Lõuna-Eesti lasteaedade folklooripeoks), Leili Kuldkepp (restaureerimiseks), Heiki Pisuke (autoriõiguste alane täiendõpe), Paul Helistvee (uurimistööks), Pille Jänes (teatrikunstialaseks enesetäienduseks), "Dionüüsia" (festivali auhinnafondi), lasteteater "Trumm" (toetus), lavakunstikateeder (tehnika ostmiseks), Oskar Raudmets (arheoloogiaalaseks uurimistööks), Virumaa Poistekoor (laululaagriks), Saaremaa Kultuurikeskus (külapillimeeste kokkutulekuks), Noorte Moosekantide Selts (noortelaagriks), Viljandi Kultuurikolledž (torupilli jt. kursuste korraldamiseks), Indrek Kalda ja Tiit Kikas (rahvaliku viiulimuusika kogumiseks), Toomas Vana (klaveriõpinguteks), Ave Nahkur (klaveriõpinguteks), Toomas Tohert (stažeerimiseks laulu alal), CIOFF Estonia (žanripäevade korraldamiseks);

Tallinna Sadama Fondist:

Veera Pino (J. Hurda rahvaluulekogu läbitöötamiseks), ajakiri "Akadeemia" (20 000 kr. honorarideks). Eesti Rahva Muuseum (kultuurantropoloogiliseks filmiks Setumaa küladest), Rauno Elp ja Meeli Kallastu (uute rollide õppimiseks);

Matti Lehtise Fondist:

Tarmo Tamjärv, Andrus Mitt ja Annika Tõnuri (kõik lauluõpinguiks);

Alexander Kofkini Fondist:

Jüri Krjukov ja Kersti Kreisman (enesetäiendamiseks), Eesti Näitlejate Liit ja Eesti Lavastajate Liit (täiendõppeks);

Virumaa Kommertspanga Fondist:

Ervin Soon (eesti filoloogia õppimiseks), Maie Orav (loominguline stipendium);

Keila Panga Fondist:

Mati Mandel (Keila ajaloo uurimiseks), Harju Muuseum (arheoloogilisteks kaevamisteks), Evelyn Arukask (viiuli ostmiseks);

Hansapanga Fondist:

Eesti Heliloojate Liit (eesti muusika päevadeks), Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseum (rahvaluulealaseks kogumistööks);

Eesti Ühispanga Fondist:

"Võru kevad '94" ja amatöörteater "Kehra Nukk" (festivali korraldamiseks);

Neste OY Fondist:

CIOFF Estonia (rahvamuusika ja -tantsu piirkondlikeks seminarideks);

Eesti Tubaka Fondist:

ajakiri "Keel ja Kirjandus" (koondregistri kirjastamiseks);

Käbi Laretei Fondist:

pianistid Jürmo Eespere, Jüri Reinvere ja Ralf Taal (õpinguteks);

Soomerootslaste Kultuurifondi ühekordne toetus:

Juta Holst (eestirootslaste teatmematerjali kogumiseks),

Evi Juhkam (eestirootsi murdematerjali uurimiseks).

Jüri Kaldmaa

SONETT

Ööpimeduses tüdisid krimpleenist.
Tants jätkus alasti Sul mööda klibu.
Kuid hülgasid mu nagu nägus libu,
kes lohutas vaid kurba peenist.

Mu tuba puudrist hõngas. Naftaleenist.
Täis piiritust jäi roheline kibu.
Jälg puusade ja Sinu rinnanibu
ei kustund tugitoolileenist.

Ah! Jälgim alatusest tunagi
on olnud armastust ja hellust osta!
Jõin pikalt nendega, kes tõesti muud ei oska.

Ka peekrit tõstes ihalesin Sind, mu Veenus!
Su reite kirg ning leebus pohmeluses meenus.
Ma vihkan end, ent Sind ei kunagi.

* * *

TAAS NUTAN. TIHUN SINU PÄRAST.
Sa kunagi ei usu.
Kui läbi astudki ehk pärast,
ma pole mees, vaid rusu.

Must pole siinmail palju kasu.
Üks armastaja. Veidrik.
Ei leia kuskil enam asu.
On's eht Su arm? Ent ei. Trikk.

Ah, andesta! Jäin jänni. Küllalt!
Sa kahtled veel rapiiris?
Löö rindu ta! Siis hääbun üllalt.
Käes Sulle mõeldud iiris.

* * *

MA PÄÄSEKS KÜÜSIST MEELEHEITE,
ja kuu ei matkiks krimpsus eite,
kui palgeid hellitaks Su silme helk.

Ning huuli niiske nelk.

JÕULUKAART EYLEENILE

Ei! Enne veel, kui hülgad mind, Eyleen,
mu sõnu usu, palun!
Kas aimad, mida üksinduses teen?
Kuis kurbust talun?

Kuu karjub mähkmeid sünniasemel.
Põen Sinuta neid jõule.
Kesk kööki silitan Su asemel
pai savinõule,
mis kuumab teest. Äng rinnus. Peas migreen.

Ja juues viimast janu,
kuum roosipung — Su suu — on teel, Eyleen,
mu huulte manu.

SONETT KAIELE

Harv meenutus ehk hetkeks taastab möödaniku,
siis laieneb veelahe kahe vahel.
Ei sõprus ega vaen meid enam riku,
kui unes kohtumegi vahel.

Vaid spliin — me veli —liiga tihti ligi tikub.
Mu ööst Su akku ulatub ta ahel.
(Arm loitis viivu, mitte igaviku,
kui liuglesin Su üska lahel,

kui suudlesime Neitsitorni hoovis,
kui heitsid südame veel sooja sängi
siin rinnatasku all alkoovis...)

Hull peigmees, kes Su lõpuks kosis, soovis,
et mulle mõeldes põeksid ränka ängi.
Mind usu! Olin jaht, mis tühjusesse loovis.

* * *

SA KEHASTASID LILLE.
Ent olla paha,
sest pilk vaid veritsevaid ville
mul lükkis alla naha.

Tuul taevast hambu kannab
kuu jäise nisa,
mis aoni lakkamatult annab
mu piinadele lisa.

PIRETILE

Näe — talv on päral. Surmgi siin. Ah, Piret!
Kui teaksid, kuidas hoiaks nüüd Sind!
Ent hilja. Minu viimset aeglast vereniret
ei nõua süda enam. Kuigi mitu korda hüüdsin.

Äkkunes tugevnesid peod ja randmed.
Sa kiikusid neil pruudikleidis.
Mu mõtted elust, samuti öö [illegible]Imed
on rõõmutud. Neid, keda armastasin, teise leidis.

Sein praguneb. Sealt siseneb Euroopa.
Ma suudleks veel Su kulmukaari
niikaua, kuni külma kopitanud koopa
torm paneb — oskamata halastada — maaga paari.

TRIINULE

Tusk laagerdub mus, Triinu.
End igal joota lasid.
Su tiibu, lepatriinu,
ka teised silitasid...

Päev kadus. Kurb ja tüütu.
Mul üksildus. Sul koolid.
Kõrk printsess. Neid ilmsüütu.
Mu huuli seekord noolid

siin Õnne — Salme ristil.
Ma süttin nagu hagu,
kui kannataja ristil.
Mu valust algab agu.

* * *

PÕDUR ÜKSILDUSEST. LÄINUD RAAMA.
Jätsid joobnult Toomele mind turnima.
Keset pohmeluse õudset laama
langen nagu tuhk mattklaasist urni ma.

Kilavsilmne kurat kohe kohal.
Õlal hingab. Irvitab. Teab sedagi —
vihmaks oleksin ma pargi kohal,
kohtama kus eales ei pea kedagi.

Nägin und — mind äratasid koomast,
nutsin pikki pisaraid Su rinnule.
Polnud jälgegi sest jälgist loomast.
Veel ei mõtelnud ma surmalinnule.

Eeva Park

*

Nüüd
aga sajab pikka viltust vihma,
on taevaserval välgu helkjad vaod.
Ei, mitte sinust,
endast lahti saada ihkan,
et olla ainult vihm
või valgus välgujoas.

*

Kuhu ma panen teid?
Kõmiseb maa,
puud lähevad lendu kui linnud,
uudiste nimeks on sõda.
Hullude hordid janunevad
jumalate hukku inimeses,
suvitusrannad leegitsevad.
Orkaani silmas on vaikne,
selge ja habras sügis,
nii kuldne,
loojangute leegitsuses.
Põletav kuma valgustab kõiki meie mänge.
Tuules on lehti ja
tuhka.
***Kuhu** ma peidan teid?*

RETSENSIOON KIRJANIKULE

Ma tean mida temaga teha,
ära põletada Pirita rannas,
kui jää veel pole tulnud,
kui päevitajad on ära läinud,
kui liiv on valge tuulest
kui muistsete loomade luud,
siis me saamegi kokku,
just nagu juhuslikult,
just nagu randa uhutuna
me seisame ta ümber
ja ta põleb meie pilkudes
nii nagu Issanda põõsas,
eredas valutules tühjas Pirita rannas
hetke lõputus igavikus.

PEEGLIKILLUD PJEDESTAALIL

Hrafndhildur Hagalín Gudmundsdóttiri — Kaarel Kilveti "Maestro" Noorsooteatris



Foto: HARRI ROSPU

Hildur (Anu Lamp) ja Maestro (Rein Oja)

Näidendit, mille tegelased on kolm muusikut, läbi(sta)b muusika. Lavastaja Kaarel Kilvet on muusika leidlikult lavale toonud: lavakujunduse keskmes püüab pilku pilt fragmentidega *à la* Picasso, peagi muutub see erksaim värvilaik läbipaistvaks seinaks, mille taga mängib kitarri "süžeeväline" Muusik — Mait Martin. Nii sünnivad helid otse tegevuspaigas, nad on juures — ja samas eemal, kõlades nii argi- kui igavikutühjuse kohal, väljendades kujutelmi, meenutusi, lootust, meeleheidet, inimlikku küündimatust ja vaimustust. Muusika on alati olemas, sõltumata vigastatud muusikukätest või vihuti kriimustatud heliplaatidest.

Maimu Vannase lavakujundus tundub häirivalt konkreetne, uksed ja üldse. Ent peagi hakkab silma ruumi nurkjas närvlikkus, eri kõrgusega astmed ja seinad, mis sarnanevad pjedestaaliga nagu sportlaste autasustamiseks. Ikka seisab keegi teisest madalamal või astub kõrgemale. Kitsas mänguruum surub nurgelisi pingeid veelgi koomale. (Kui siis laval kogemata aetakse ümber noodipult või riidevarn, võib selle viperuse panna kaasa mängima, kui näitleja paindlikult reageerib.)

Kujundus on lavastusega üksjagu kooskõlas, sest lavastus püsib ligemal pealispinnale ja söandab tuumani tungida harvem, kui islandi kirjaniku Gudmundsdóttiri näidend võimaldaks. Näiteks on tekstis Hilduri monoloog tähtedest, nende kustumisest ja üürikesest kõikemõistmise hetkest enne ühinemist tühjusega. (Seda lugedes tekkis huvitav mõtteseos härra Heibergi tähevaatlusega P.O. Enquisti näidendis "Vihmaussi-de elust"). Lavastusest on see tekst välja jäetud, kärpeid on teisigi, sest näidend on mahukas. Poeetiliste, suurte sõnade pelgamine on mõistetav ja nendest loobumisest pole lugu, kui laval avaneb sõnadetagune tunne, hingeseisund. Aga...

Andeka naiskirjaniku näidend "Maestro" võiks olla Hilduri lugu — paljutõotava naiskitarristi lugu, kelle sees muusika on surnud (kas on?). Aga Anu Lamp on Hilduri rollis väga suletud, näidates publikule vaid täiskasvanuks saanud tüdruku kramplikku valvsust, katkematut enesekaitset, pinguldunud ilmeid, naeratusi, häält. Sõnadetagune jääb kiivalt peitu, Hilduri hingekriisi ei paotata sedavõrd, et kumaks läbi valuline täiuseigatsus, millest pihib ta lõpumonoloog, lavastuse epiloog: "...möödusid aastad, Sajandid. — Ma jätkasin mängimist. Võltsilt. /.../ Mida publik näeb? Mida ta kuuleb? Kas ta mõistab, et igas toonis on appikarje ühe teise, tuhat korda kaunima, tuhat korda võimsama tooni järele?" Aga kuidas mõista, kui lavastuses pole leitud võtit, millega avada Hilduri olemust? Kui ebalus siiruse sügavike ees on nii ilmne?

Hilduri õpetaja, kujundaja, sugulashinge ja kelle küll veel, vananeva Maestro rollis pole valepingeid ega iseolemise hirmu, Rein Oja köitev osatäitmine muudab lavastuse Maestro looks.Temast kiirgab vastuokslik loovisiksuse irriteerivat võlu. Peenelt ja sujuvalt vahetab näitleja rolli helistikke: tõrksast torisevast "vanamehest" saab ühtäkki nooruklik uljaspea, häbelik kaastunde tingimine võib hoobilt muutuda jonnakaks uhkuseks. Läbi "pika pimeda talve" aimuse, mis hinge haigeks teeb, murrab Maestro alistumatu kevade-elevus, elu-usk, vitaalsus lüüsaamiste kiuste. Üks kahtlus Rein Oja ilmekat ja säravat mängu jälgides siiski jäi: kas ei koosne see veidi eraldi hoidvatest (soolo)hetkedest, otsekui "kergelt ja hoolimatult" (Maestro enda sõnad) ettekantud kitarripaladest, millest ei sünni läbikomponeeritud kontserti? Aga 11. novembri etendus kummutas selle kahtluse, sest Rein Oja mäng oli kontsentreeritum, pingsam, keskendunud põhiteemale. Maestro vaimukas naljatlemine muutus vaid kattevarjuks rahutule murele Hilduri ja iseenda ja hääbuva kooskõla pärast nende kahe vahel. Ka polnud Maestro mehelik ja vaimne üleolek Hilduri mehe Bori suhtes enam nii rõhutatult enesekindel, nii "lihtne". Rein Ojast on arukas loovutada rolli pinnalisem efektsus, et pääseda lähemale varjatud tuumale: tihtilugu ei raatsi näitlejad niipidi süüvida, sest vastassuunaline tee tundub ahvatlevam. Maestro mõtiskeludes avaneb täpselt näidendi mitmekihilisus, sõnadetagune habras poeesia.

Kolmas tegelane on Bor, kelle auahnusega sobivad kujunduse nurgad kõige enam. Kuulsust januneva, ent jumaliku sädemeta, tööka ja töötu muusiku roll on mõneti ahtam kui teised kaks, aga oluline osa Andres Raagile, kes seni mänginud peamiselt muusika- ja lastelavastustes. "Aga mul puudubki rolli kui inimese loomise kogemus /.../ Tahaks suhteid, inimestevahelisi suhteid mängida!" tunnistas Andres Raag teatrikooli lõpul (TMK nr.7, 1992). "Maestro" on selleks seni kõige arvestatavam võimalus. Rollis on häid karakteerseid nüansse, näiteks veidi peenutsev ja noriv lendsõna "mis?" lauselõppudes või ootamatu manitsev toon, millega Bor vahel Hildurit korrale kutsub. Sümpaatne on Bor siiralt osavõtliku või lööduna, ka tema taipamatuse või otsustusvõimetuse koomiline värving on kohane, kuid teravamail ärritushetkil muutub näitleja mäng maneerlikuks, otsekui mingit levimalli jäljendavaks. Bori olulised endaavamised ja väljatimmitud enesekindluse mõranemine (eriti ta tõdemus üksindusest ja teadmatusest) vääriksid peenemaid tundevarjundeid. Kuid ka oma konarustes pole Andres Raagi osatäitmine kitsalt hinnangulineline, viimase hetkeni on Borile jäetud ka avaram lootus: alles tema finaal, võitja otsustav ja jahe pilk reedab saabuva kuulsuse hinna...

Lavastaja Kaarel Kilveti loomingus on "Maestro" ootamatu ja oma tõsiduses lugupidamist äratav valik. Ka lavastuse allajäämine kammerliku näidendi kujundikeelele ja tegelaste hingevalu sügavikele on väärikas. Meie teatripildi ebatäiuslikkusele on "Maestro" omalt poolt lausuda mõndagi mõtlemapanevat. Samas pole näidend hoopiski nii "tsunftisisene", et puudutaks vaid loovaid kunstiinimesi: kellel oleks jultumust väita, et muusika kuulub üksnes muusikutele? Loomingus, armastuses, argieluski jääme kunagi silmitsi iseenda või kellegi teise purunenud peegelpildiga. Võidujoovastuse kõrghetkel märkame äkki pjedestaalil peeglikildu. Kas söandame siis sinna sisse vaadata, kuni pilgu põhjas tumendav kaotus ennast ilmutab?

PILLE-RIIN PURJE

TÄNAN, EINÓ BASKIN!



Eino Baskin. Raudeesriide taga. Pärnu, 1993. "Perona". 357 lk.

Ostsin Baskini raamatu kohe, kui seda Viljandis raamatupoe letis nägin. Tunnistan, et nii palju raha (38.70 kr.) polnud ma enne ühegi raamatu eest välja andnud, kui Entsüklopeedia maha arvata. Hakkasin kohe lugema ja nii kõndisingi läbi linna "Ugalasse", nina raamatus. Paari õhtuga sain teose kaanest kaaneni läbi ja pean ütlema, et need olid väga toredad tunnid, see oli jutuajamine targa, ausa, otsekohese, teatrit põhjani tundva ning väga armastava inimesega.

Arvustada mälestusteraamatut on üpris mõttetu tegevus. Mida siis õieti arvustada? Teise inimese poolt elatud elu? Seda, kas mäletatakse "õigesti" või "valesti"? Mitte nõustuda hinnangutega või teha etteheiteid, et mõni asi on (meelega?) meelest läinud? Mälestused on kaheldamatult kõige subjektiivsem ja intiimsem kirjanduszanr. Kui neist üldse kirjutada, siis tuleks ehk püstitada küsimus: millist kasu saavad kaasaegsed ning järeltulevad põlved ühe kunagi elanud isiku elukäigu jälgimisest, mille poolest rikastavad need leheküljed läbielatud ajastu mõistmist? Mälestusi tuleks seega arvustada kui võimalikku ajalooraamatut või vähemasti ajalooallikat.

Eino Baskini raamatut selle pilguga vaadates mõistame, et tegu on erakordselt rikka ajalooallikaga. 357 leheküljel elustuvad ning saavad otsekohese hinnangu kümned ja kümned teatritegelased, avanevad seni ilmselt vaid suulises pärimuses olnud situatsioonid ning seigad kultuurielu ja lavakunsti telgitagustest nii Eestis kui mujalgi. Isikupärase vaatenurga alt moodustub tervikpilt kogu ajajärgust, elust "raudeesriide taga". Pole saladus, et Eino Baskin on kindlasti kõige kõmulisema elukäiguga lavakunstnik tänases Eestis. Kust neidki leida, kes kriminaalvangis istunud on, raakimata siis 43 päeva teises ilmas viibinuist. Baskin on aga käinud läbi vile ja vasktorude. Seejuures on ta hämmastavalt muutunud ja silmanähtavalt arenenud isiksus. Kas tõesti on kunagine Leningradi sõjaväeringkonna meister klassikalises maadluses, hilisem "estraaditola" ja kohtuvõimude silmis ohtlik armastuseaferist ning tänane eesti teatri vaieldamatu *grand old man* üks ja sama isik? Raamat "Raudeesriide taga" annab tunnistust, et see on siiski võimalik. Kuid samas hoiab tänane maestro oma "eelkäijad" endast väga pikal distantsil. Kõik hinnangud ning mõtisklused on antud praeguse Baskini silmade läbi. Vähimatki võimalust vaadata kahekümne- või neljakümneaastase Baskini mõttemaailma ning hinge pole meile kingitud. Seepärast pole raamat ise sugugi kõmuline ning on üsna kaugel Rousseau "Pihtimusest" või Casanova päevikutest, millist žanri Baskini puhul oleks ju samuti võinud oodata ning millele ka kaanepildilt meile otsa vaatav naeratav "lovelas" lugeja ehk meelitabki. Selle asemel ütleb Baskin juba teisel leheküljel, et võttes eeskujuks Panso "Portreed minus ja minu ümber", ei ole ta soovinud oma raamatu peakangelasena näha iseennast, vaid pigem oma kolleege ja sõpru. Tuleb tunnistada, et see lubadus on autori poolt ka täidetud, muidugi niivõrd kuivõrd me-

KAASAKS PÕIS VÕI ÕLEKÕRS

"Väekargajad", "Tallinnfilm", 1993. J. Peegli samanimelise novelli järgi. Stsenarist ja lavastaja Talvo Pabut, operaator Arko Okk, helilooja Alo Mattiisen, kunstnik Priit Vaher, osades Anne Veesaar, Sulev Teppart, Jaan Tätte.



Foto: JAAK ELLING

Bengt (Jaan Tätte) ja Hädi (Anne Veesaar).

Soovimata öelda midagi hinnangulist Juhan Peegli novelli "Väekargajad" kohta, mida mul ka parasjagu ülevaatamiseks käeulatuses pole, julgeksin siiski kahelda, kas debütandist režissöör Talvo Pabut kõige õigemini toimis, valides oma taotluste väljendamisel alusmaterjaliks nimelt selle teose. Miks mul niisugune kahtlus tekkis? Kõigepealt, kogu see lugu ise kipub uppuma tollesse unenäoliselt tiinesse hämusse, õnnestunud operaatoritööga jäädvustet atmosfäär hakkab faabulat tapma esimestest hetkedest alates. Seetõttu muutub üsna tähtsusetuks, milliseid (katkendlikke) fraase üksteise suunas lükitakse. Piisanuks ehk etteantud märksõnadestki — Põhjasõda, pagemine, katk ning "elu igavese jätkumise ilu" —, kõik muu selgunuks tegevusest endast. Täiesti asjatult on pandud need kolm inimest verbaalsete vahendite abil suhtlema. Kujutledes neid näiteks ainult viiplemas — oletame, et Hädil rebisid keele suust venelased, Mats on lahingumöllus juhmistunud ning kurt, Bengt aga ainsa enam-vähem elutervelt olukorrast väljunud isendina eesti keelt ei räägi —, näib kõik paika asetuvat. Tegevustik ei peaks enam ütlemistesse takerduma, muutuks üksjagu süžeetuks, liikumine kulgeks meeleolult assotsiatsioonile ning vastupidi. Tulemuseks oleks tegelikkuse ja näivuse, toimlemiste ja õhustiku visuaalne konvergents, sügavtrükilisem sürreaalsus, lisanduks ka metafüüsiline mõõde. Samuti võinuksid nii sündida eelkõige üksteisega haakumatutele monoloogidele rajatud näitlejatööd.

Eelnevaga sai määratlet režissööri funktsioon. Kusagilt siit tulnuks lähtuma hakata. Õnnetuseks tuleb meil aga praegu toda hapukat produkti, mida riiulile või aknale panek valminumaks ei muuda, maitsta. Haugakem siis nägu krimpsutamata operaatoripoolselt küljelt, taandades näitlejad üldfiguuridena sootumaks tagaplaanile, kuna rolle eraldivõetuna ses filmis ei eksisteeri, ning tõdegem, et maitsel suuremat häda ei olegi. Kaamera on liikuv, tavapärasesse vaatepunkti ei takerdu, eriti leidlikud on talutaret maketjana näitavad ülaltvaated. Alo Mattiiseni muusika sobitub igasuguste ebakõladeta maastiku eripära luupjalt esiletoova operaatoritööga. Dekoraator, nukujuht ning niiditõmbaja Arko Okk varjab end sekkumatult kaamera taga. Tema kohalolek on pidevalt tuntav, vaatajat ei jäeta minutikski lukuauguga silmitsi. Vaatepilt on kunstiline, mitte niivõrd dokumentaalselt ajastutruu, lavastaja sekkumine (näiteks pagejaist mööda kappavad hobused või Vetemehe läbi teostatav viljastamisrituaal) kunstlik. Hetkeks suures plaanis vilksatav Hädi tarbetuks osutuv häbemekate, maasse torgatud mõõk, vahib kujundina tühja, ehkki emarüpp jääb siitpeale tõesti tuultele valla. Hädi on filmis ülepea mehelikum, otsustavam, Bengt ning Mats evivad pigem naiselikkuse atribuudiks loetavat passiivsust. Kumbki mees ei paista Hädit himustavat, armumisest pole juttugi. Vahest moodustavad nad ise paari, Bengt tuleb lihtsalt Hädi soovile vastu, mistõttu Mats veidi hiljem meelekibeduses hinge heidab? Arusaamatud on selle kolmiku omavahelised suhted. Siin pidanuks jälle lavastaja mingidki otsad kokku viima, aga ei. Kuivõrd Hädi ei kavatse sel ahervaremel inimsoole kui niisugusele matusekõnet pidada ning otsustab omal äranägemisel ettevõtmist jätkata, ei selgu, miks langetab ta valiku just Bengti kasuks. Tepparti Mats on ju Tätte kõrendiga võrreldes märksa elujõulisem ja kas siis tõupuhtus midagi ei loe? Kui armastus jääb väljapoole mängu, kaalutleks vist iga Hädi-taoline naine uut ühendust luues ka praktiliselt: isasest peab olema abi talutöödelgi. Jättes seesuguse pragmaatika kõrvale, pihustub kuuldamatuks Peegli novellis kahtlemata olemasolev eestlasile igiomane jonniv burdoon. Ometi visandus mulje, et mõlemad, nii Hädi kui Mats, peaksid filmiski mingit eestlaslikku arhetüüpi esindama seatud olema. Võõras veri, kui ta pole just veart veri ilma igasuguste mööndusteta, tohiks õige eesti emanda vaid põlastust kogema panna. Muidugi ei ole välistet võimalus võtta Hädit nõia või sortsina. Samuti tuleb kõne alla kogu toimuva asetleid vaid Matsi unenäos: peremees on sõjatandrilt koos sõbraga oma kaasa manu naasnud ning viskleb nüüd aeg-ajalt sonides ja kohati ehk teadvuselegi tulles pikemaajalises letargias. Ent seesugused variandid pole filmi kujundikeelest tuletatavad, vaid ainuüksi loogilised konstruktsioonid.

Kaameramees on tolle karkassi tundlikult lindile tõmmanud, laskmata end suuremat häirida luustiku ümber puuduvast lihast ja verest. Või luuletaja sõnadega:
raudrõmbelt röökiv roosa triip
pahvakahvatamas kõnevõime kiuste

TÕNU EHASALU

VEEL KORD "KEHA-KULTUURIST" NR. 9/1950

Tahaksin loota, et pärast V. Heueri pika järjeloo "Tipa-tapa nii..." avaldamist "Sirbis" nr. 30—42 leiab toimetus ruumi ka veel elavate asjaosaliste kommentaaridele, kel on võimalik midagi enda kaitseks öelda.

1950. aastal, äsja Polütehnilise Instituudi ettevalmistuskursused lõpetanud ja õppides mittestatsionaarselt Tartu Ülikooli kehakultuuriteaduskonna I kursusel, töötasin ma lühikest aega Vabariiklikus Spordikomitees. On absurdne oletadagi, et tol ajal nii vastutusrikkas parteilises ettevõtmises kui "natsionalistide" paljastamine oleks kellelgi vaja läinud just mind "Kehakultuuri" juhtkirja koostama. Et aga samas ajakirjanumbris leidub tõesti artikkel, mille all on nii minu kui toimetaja nimed, selgitan selle tekkelugu.

Sain Spordikomiteest ülesande osaleda mingil (ei mäleta täpselt, missugusel just) ternisistide koosolekul ja kirjutada sellest ülevaade "Kehakultuurile". Mäletan, et olin vaimustatud nii ternisistidest kui nende esinemistest ja et valgustasin oma võimete kohaselt konkreetset arutelu, kus polnud juttugi natsionalismist. Minu elu esimese kirjatüki ilmumine oli mulle tõeliseks šokiks: positiivsena kirjutatud spordiartikkel oli muutunud poliitiliseks, mulle täiesti tundmatuid inimesi ründavaks. Toimetaja seletas minu protestile vastates, et ta on toiminud korrektselt, sest on loole ka oma nime alla pannud. Eks selles olnud tal ka õigus. Vaevalt et sel ajal iga toimetaja oleks nii talitanud.

Ainukesena artiklis mainitutest tundsin Evald Kreed, kellele juhtunust ka kohe rääkisin.

Minule muutus täiesti mõeldamatuks edasine töötamine "Kehakultuuri" toimetuse koridorinaabrina. Kasutasin võimalust üle minna ülikooli statsionaarsesse osakonda.

"Kehakultuuris" esinesin teist korda autorina alles kümmekond aastat hiljem.

Minevik vajab selgitamist ja mõtestamist. On aga sügavalt ebaeetiline teha seda kuulujuttudele ja oletustele tuginedes, liiatigi sellelt pinnalt hinnanguid andes ja filosofeerides.

HANS GROSS

---

muaarižanr seda üldse võimaldab. Seepärast pole Baskini raamat kaugeltki mitte lihtsalt ühe elukäigu lugu, ta on pigem meie teatrielu väike entsüklopeedia, kus personaalia vaheldub mõtisklustega paljude eetiliste, professionaalsete ja organisatsiooniliste probleemide üle. Baskini hinnangutega võib nõustuda või mitte nõustuda, nii mõnelegi on nad kindlasti valusadki, kuid on kindel, et nende hinnangute subjektiivsus pole pahatahtlik. Lähtutud on kriteeriumist, kuidas üks või teine loovisik oleks saanud (või saaks) oma aeda edukalt harida. Avameelsuse aste on seejuures meie komplimentaarse seltsielu puhul lausa tavatu. Hinnata tuleks seda, et sellised arvamused on nüüd trükivalgust näinud ja teatriloo jaoks olemas, küllap teeb mõni teine arvaja või ka elu ise neisse omad korrektiivid. Baskini seisukohad teatrijuhi rolli kohta kollektiivis (lk. 262) võiksid aga igale teatrijuhile lausa käsiraamatuks saada. Loomulikult leiame raamatust ka palju häid sõnu näitleja ja lavastaja Eino Baskini kohta, tõsi, tsitaatidena kriitikast. Vaevalt et sedagi võiks ette heita inimesele, kes oma elutööst kokkuvõtet teeb. Samas paneb Baskini hinnanguid uskuma aga üsna aus enesekriitilisus ja oma lavastaja- võimete objektiivne hindamine (lk. 287). On igatahes tõsiasi, et kui keegi oleks allakirjutanul palunud üles lugeda Eino Baskini parimad lavastused, siis oleks rida saanud samasugune, mis meistril eneselgi ("Energilised inimesed", "Toimik", "Revident").

Lisaks ohtrale kriitikute tsiteerimisele on Baskinile ette heidetud, et teoses on palju kordusi ning ka vasturääkivusi. Tundub aga, et selle on tinginud valitud žanr — suuliselt jutustatud mälestused, milles huvitavalt peegeldub hetke mõttevool ning sellest kerkivad ootamatud seosed ja üllatavad kõrvalepõiked. Ülestähendaja Margot Visnapi suurt teenet näen just selles, et niisugune žanr on ka trükisõnas säilitatud ning pole hakatudki linditekstist mingit kompaktset kronoloogilist või temaatilist käsikirja koostama. Tänasel erititormilisel "ümberhinnangute" ajal tahaksin aga erilise kummarduse teha sel puhul, et Baskinil on jätkunud julgust mitte hakata 92/93. aastal muutma 80/90. aastal antud ideoloogilisi hinnanguid. Teame, et tol ajal ei saanud ehk veel päris avameelselt rääkida, kuid samas on tihti asi nii, et tänase päeva tarkusega antud "julged" ja "avameelsed" hinnangud varjavad tegelikult ajastutõde ja ilustavad hindajat temale mitteomaste sulgedega.

On selge, et ilma Margot Visnapi tehtud suure tööta poleks meil täna seda raamatut olnud ning kindlasti kuulub mu tänust osa temalegi. Kuid samas ei saa mööda minna tõsiasjast, et teosel paistab puuduvat toimetaja, ning ei tea mina, kas oleks Visnap pidanud endale ka need ülesanded võtma või on siin kirjastuse tegemata jäänud töö. Nimevigade ohtrus hakkab lugemisel igatahes lausa segavaks muutuma (Bašilašvili pro Basilašvili, Merkujev pro Merkurjev, Štriželtšik pro Strželtšik, Žoštšenko pro Zoštšenko, Gükman pro Glükman, Linsbach pro Linzbach, Vestholm pro Westholm, A. Tammistu pro K. Tammistu jne.). Seda on nii palju ja korduvalt, et juttu ei saa olla trükivigadest, vaid puudu paistab jäämа intelligentsist (kellel?). Kui me aga lisame siia, et Suur Isamaasõda olevat alanud 21. juulil 1941.a. (lk. 32), Voldemar Panso surmateate 1978. aasta lõpust (lk. 266), Pjotr Ljubarovi kuni elu lõpuni Vene Draamateatri direktoriks oleku (lk. 46), Aleksander Pergamendi kui ENSV teenelise kunstniku anno 1946 (lk. 44), Artur Vaderi töötamise ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimehena 1969.a. (lk. 209), 4000 istekohta Leningradi Lensoveti-nim. teatris (lk. 197) ning kardan ka, et Võssotski kauaaegse kolleegi Uljanova (lk. 336), siis tekib hirm, et ühtegi mälust kerkinud nime ega arvu pole kusagilt kontrollima vaevutudki. Asi pole arvukates vigades, vaid selles, et nii võib umbusklikumal lugejal kerkida kahtlusepisik kogu kirjapandu usaldatavuse suhtes.

Olgu see siis tõrvatilgaks meepotis. Arvestades seda, kui paljud Baskinist kaugelt parema tervisega ja mitte vähem huvitava elukäiguga inimesed ei vaevu (või ei söanda?) oma elukäiku mõtestama, pean teost "Raudeesriide taga" lisaks huvitavale lugemisele ka lihtsalt inimlikuks kangelasteoks ja sestap siis ka selle tagasihoidliku vastukaja pealkirigi.

JAAK ALLIK

VESTLUSRING "BESTE NEUBAUTEN"

Tallinn, 16. oktoober

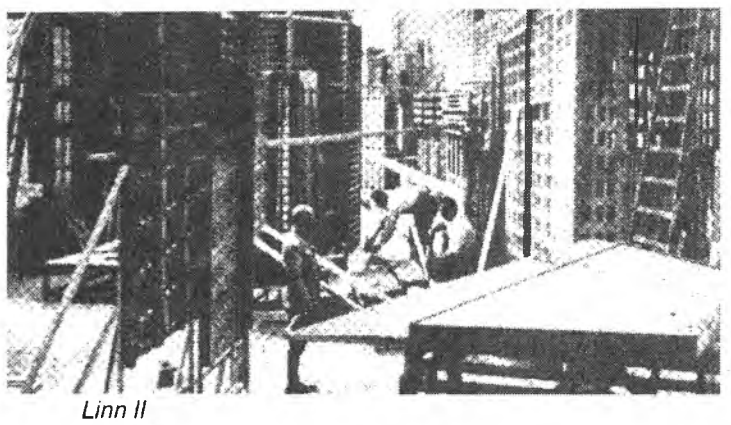
Ebakindlus ja komplitseeritus on viimastel aastakümnetel saanud maailma tunnusteks, seetõttu muutub üha olulisemaks võime leida vastaval ajahetkel olemasolevaid realiteete. Ka arhitektuuris ei saa enam lahendusi leida pealiskaudselt erinevaid stiile ja isiklikke stiilielemente kasutades.

Ajaloos on tehtud linnaarhitektuuri nii ideaalplaani, massplaani kui ka struktuuriskeemidega. Tänapäeva arhitekti ülesanne on töötada linnas leiduvate erinevate suhete süsteemidega. See on strateegia, mis võib tekitada suuremaid muudatusi või neid ära hoida. Paljad illusioonid ei toimi.



Linn I

Arhitektuurne projekt on reaalne, kui ta tunneb probleemi ja pakub lahenduse, alustades olemasolevast situatsioonist. Me ei ela esteetilises vaakumis, et ainult esteetilised väärtused võiksid olla määravad. Arhitekt peab



Linn II

oma töös vastutama ka linna arengu eest. Eesmärk ei ole ju teha pelgalt esteetilist projekti. Iga projekt on osa üldisest linnaideest, mitte mõttetu, tähendusetu element, mis linnaga liidetakse. Projekt peaks lõpuks juhtima eri strateegiate ja lahenduste võimalikkusele. Linnaehituslik projekt peab arvestama linna kui kompleksset ja mitmekihilist süsteemi.

Tallinna Vabaduse väljaku lõppenud konkurss osutus sümptomaatiliseks Eesti arhitektuurielus. Ei saa ju võimalik olla, et kõigil prominentsetel arhitektidel üks projekt üheaegselt ebaõnnestub. Eesti arhitektid on linna planeerimise konkursil jäänud nokitsema üksikutesse detailidesse, nägemata tervikut. Vähesed projektid suutsid tegelda linna planeerimisega ning väljakuulutatud teemal ettepanekuid teha. Siinkohal peab nentima, et ikka veel nähakse linnaehituses formaalsete detailide



Linn III

kuhjamist, mitte süsteemi või idee loomist, millesse konkreetseid fragmente võiks paigutada. Tundub, et liiga palju oli ideid, mille puhul ei suudetud otsustada, missuguses seoses need on probleemiga või missugune on nende mõtete hierarhia. Arhitektuuriküsimus ei ole mitte ainult maja esteetiline välimus, arhitekt peab arvestama kogu konteksti. Sajandivahetuse ühiskondlik väljendus ei saa olla 1930. aastate vormi surutud energia.

Võistlustingimused annavad konkursile alati suunitluse, mida tulemuste hindamisel ka arvestama peaks. Vabaduse platsi konkursi puhul oli arusaamatu see, mida siis taheti, kui lõpuks rahulduti täpsete plaanide ja vaadetega, ent samal ajal sisuliselt ebareaalsete mõtetega. Pinnapealne töödega tutvumine ja kommentaar lõid olukorra, milles neid ei saanud ühtsetest kriteeriumidest lähtudes võrrelda. Tegelik diskussioon jäi olemata. Millal peaks siis maa-aluse parkimise, tunnelite ehitamise ja väljaku funktsiooni küsimusi arutama?

Majanduslikult läbimõtlemata töö jääb utoopiaks. Kuid uued ideed ja investeeringute ligimeelitamine võivad muuta arhitektuurse projekti ka reaalsuseks. Linna huvides võiks olla linna rikastumine, mitte ebamajanduslik rahakulutamine. Me elame infoajastul, meediumid on muutnud meie eluviise. Praegusel ajal on läänemaailmas probleemiks kesklinnade tühjenemine.

Investeeringud voolavad odava maahinnaga ja uute infosüsteemide abil globaalselt kättesaadavaks muutunud äärelinnadesse. Seepärast tuleks investeerijate meelitamisel veel väljaehitamata Tallinna kesklinna eriti hoolikas olla. Ebakindel ja kiires tempos muutuv maailm seab uued nõuded arhitektile ja arhitektuursele vormile. Ka uusi tehnoloogiaid ja ehitusturul pealesurutavat formaalsust saab kasutada arhitektuursete ideede väljendamiseks. Me elame olukorras, mida mõjutab kogu maailmas eksisteeriv majandussüsteem. Urbanistlikud struktuurid ja nende konkurents puudutavad ka Tallinna. Näiteks idaturule suunduv firma valib oma peakorteri asukohaks kindlasti paremini funktsioneeriva ja kultuuriliselt mitmetekstuuri idee üle, mis lähtuks otse ühiskondlikust reaalsusest. Meie aeg ei ole kulisside ehitamise aeg, vaid täpse ja majanduslikult põhjendatu väljendamise aeg. Potentsiaal, mis peitub ühiskonnas, tuleb vaid tõlkida arhitektuuri keelde. Üksnes ausa ja õige projekti tulemuseks on



Linn IV

plaanilise keskkonna, olgu see siis mis tahes Põhja- või Baltimaade linn. Arhitektid saavad seniseid vigu ennetada ja vältida, et võimaldada meile sobiv koht maailmas



Linn V

või püüda selle poole. Mitmekülgne keskkond ja huvitavus võivad olla ka majanduslikult tasuvad.

Kui arhitektuurne vorm on kollektiivne sotsiaalne fenomen ja kui arhitektuuri põhiküsimus on sisu ja väljenduse, funktsiooni ja vormi konkurents, siis on viimane aeg järele mõelda linnaarhidialoog ajalooga. Tallinnas ei tundu XX sajandi lõpul olevat esmavajalik uue raekoja ehitamine ega kiriku lammutamine. Esteetilised ideaalid ei kao kuhugi, kuid linna planeerimine ei ole graafilise lehe tegemine. Hea projekt saavutab selle kvaliteedi, muutumata formaalseks. Mõttetud ilusad joonised on aga professionaalne diletantism.

MARKUS KAASIK, PRIIT OJAMAA, ANDRES OJARI, INGA RAUKAS, RALF TAMM, TOOMAS TAMMIS, ILMAR VALDUR

INGA RAUKAS, SA ÕPPISID ŠVEITSIS?



INGA RAUKAS

See oli tegelikult suur juhus. Minu abikaasa Mart Raukas õppis seal juba aasta varem ja minagi hakkasin otsima kohta, kuhu võiks minna. Pärast kolmandat kursust Kunstiülikoolis tekkis võimalus õppida Zürichi Riiklikus Tehnikakõrgkoolis (lüh. ETHZ). Sain sinna oma heade tuttavate abiga. Alles hiljem sain teada, et seal on õppinud Albert Einstein.

*** Kas on kulukas õppida Euroopa ülikoolides?**

Euroopa või õigemini saksa süsteemi ülikoolides on õppetöö äärmiselt odav. Sealsetele inimestele ei tähenda see õppemaks õieti midagi. Kõrgkoolidesse võetakse vastu põhimõtteliselt kõik soovijad, ka vabakuulajatena. Tuleb täita teatavad bürokraatianõuded ja leida elamisraha, mille hankimine on täielikult tudengi enda mure. Kool soovitab ja ka ise võib otsida erinevaid fonde, kust saab raha küsida. On olemas teatavad reeglid, kelle ja mille jaoks raha jagatakse. Mina tegin taotluse ETHZ välisvahetuse büroole. Sain stipendiumi esialgu üheks, pikendusena teiseks aastaks.

*** Kas Šveitsi haridusel on eripära?**

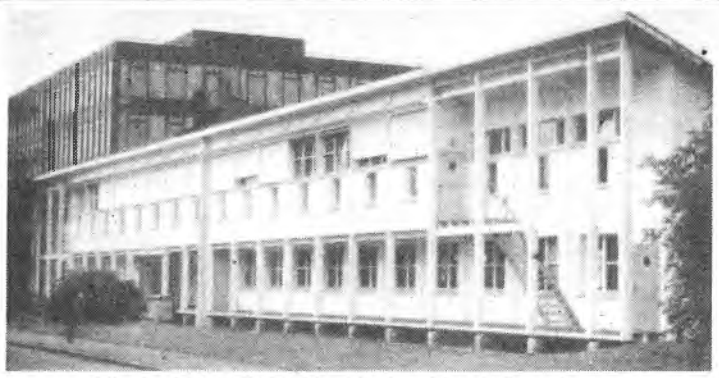
Šveits on väga konservatiivne maa ja sealne põhiharidus suure tähelepanuga välja töötatud. Näiteks on kohustuslik ladina keel, mida kusagil mujal Euroopas ei õpetata põhikoolis. Et põhiharidus on väga hea kvaliteediga, peab see olema hea ka kõrgkoolis. Kõrgkoolis õpetavad oma eriala prominendid ja õppetööga tegelevad spetsiaalinstituudid.

*** Miks siiski Euroopa? Kas ei oleks võinud piirduda Tallinna Kunstiülikooliga?**

Minu arvates on täiesti normaalne, et üliõpilased õpivad mõnda aega teisel maal või teises koolis. On neid tudengeid, kes lausa rändavad mööda Euroopa kõrgkoole. Miks mitte reisida, kuni oled veel noor? EÜ riikides on ülikoolide süsteem enam-vähem ühtlustatud. Nii tekib võimalus õppida peaaegu terve stuudiumi vältel mujal ja lõpueksamid sooritada oma koolis. Eesti on sellest süsteemist veel väga kaugel. Välisriikides õppimise eeliseks on see, et kodust kaugel saab õppida palju intensiivsemalt ja need kogemused ja oskused, mis sealt saadakse, on kindlasti suurema väärtusega kui kodus omandatud. Kunstiülikool on siiski liiga väike. Vahe on ka õpetamise kvaliteedis. Viimasel ajal on ka Kunstiülikooli tulnud juhtivaid arhitekte, aga see suhe praktilise arhitektuuriga on siiski kesine. Ka on Eesti kõrgkoolides põhiliseks õppevormiks loeng, peaks aga olema loengu ja seminari

Future Bauhaus
european architectural students competition

"Future Bauhaus" oli 1993. a. kevadel ja suvel toimunud üleeuroopaline arhitektuuriüliõpilaste konkurss, mille eesmärgiks oli julgustada uuenduslikke ideid ja demonstreerida klaasi uudset kasutamist arhitektuuris. Konkursi ülesanne oli Bauhausi uue akadeemia hoone harmooniline ja ökoloogiliselt läbimõeldud paigutamine Dessau kultuurimaastikku. 1734 laekunud töö seast said Euroopa auhinna kaheksa, neist kolme autorid olid pärit Hispaaniast, üks Itaaliast, kaks Saksamaalt ja kaks Soomest. Regionaalseid auhindu jagati välja 37, nende saajate seas oli ka Tallinna Kunstiülikooli arhitektuuriüliõpilane Inga Raukas.



Zürichi Riiklik Tehnikakõrgkool

kaksikvõim.

*** Kuidas antakse arhitektile haridust ETHZ-s?**

Arhitekti haridus on teadagi võrdlemisi laialivalguv, kuna arhitektuur on äärmiselt kompleksne eriala. Selle alla kuulub kõik, terve inimese elu. ETHZ-s on õppetöö keskmeks semestriprojekt, millele on pühendatud 20 tundi nädala alguses. Kolmapäeviti algavad poolest päevast üldloengud ja eriained, mida on võimalik valida *ca* 30 aine hulgast. Semestri jooksul ei jõua tegelda rohkem kui nelja või viie eriainega. ETHZ-s on viis erinevat aineblokki. Konstruktsioon ja ehitustehnoloogia, teiseks arhitektuur ja kujundus, mille alla kuuluvad ka joonistamine, skulptuur, maal, arvutiõpetus, video; kolmas on arhitektuuriajalugu ja -teooria, kus on ka võimalik valida 4—5 aine vahel. Neljas blokk on linnaplaneerimine ja keskkonnakujundamine ning viies sotsioloogia, sinna kuuluvad sport, keeled, ajalugu, sotsiaalteadused jne. Mina õppisin saksa ja inglise keelt, kuna selleks olid väga head tingimused. Õppetöö toimub kahes astmes, põhiharidus ja kaheaastane ülemaste. Kool toimib omamoodi professionaalse elu keskpunktina, korraldatakse näitusi ja seminare, mida viivad läbi ka praktiseerivad arhitektid, nt. J.Nouvel, R. Koolhaas, P. Eisenmann, D. Judd, peaaegu kõik šveitsi arhitektid jne. See on arhitektide enda huvides, et nad käivad koolides loenguid pidamas ja oma projekte tutvustamas. Ka üliõpilased teavad, et ennast tuleb hakata juba kooliajal müüma. Mõni professor võib teha tööpakkumise ja võib silma jääda ka kriitikutele.

*** Mida kujutab endast semestriprojekt?**

Üliõpilane saab vabalt valida nii semestriprojekti teemat kui ka õppejõudu. ETHZ-s on kaksteist arhitektuuriprofessuuri. Iga professor on omaette isiksus ning tal on oma süsteem ja metoodika, kuidas ta õpetab. Metoodikad on äärmiselt erinevad ja on hea, et üliõpilased saavad professoreid ka vahetada, et näha erinevaid lähenemisviise. Teemad valisin selle järgi, mis mulle huvi pakub: esimesel aastal urbanistlik projekt, teisel aastal Berliini projektid. Eestis õppides olid mul teatavad eelarvamused linnaehituse suhtes. Seal õppisin esimese semestri jooksul linnaehituse problemaatikas asju, millest mul enne aimugi ei olnud. Eestis on linnaehitus olnud nagu mittearhitektide eriala. Arhitektid nokitsevad üksikute projektide kallal, aga üldplaneeringuid ei tehta. Nüüd võib-olla juba tehakse, kui raha ja võimalusi on.

*** Kuidas valisid professori?**

Mina valisin esialgu need, kelle nime ma teadsin, ja kuna ma Mario Campi ja Hans Kollhoffi nime tundsin, siis ma nende õppetoolid ka valisin. Saksa tüüpi ülikoolides on väikseimaks üksuseks õppetool, mida juhib professor, kes valib omal vabal valikul 5—10 assistenti. Arhitektuuriprofessor on oma ala tõeline spetsialist ja tunnustatud arhitekt. Üliõpilase suhtlemine professoriga toimub assistentide kaudu.

*** Millal ja miks siis kohtutakse professoriga?**

Iga kahe-kolme nädala tagant toimuvad vaheülevaatused ehk kriitikad. Arutatakse ideid ning professor pühendab igale üliõpilasele kuni pool tundi. Üliõpilane teeb ettekande, tutvustab oma projekti, räägib teemast, millega tegeleb. Semestri finaaliks on suur lõpukriitika, kuhu on kutsutud arhitektuurikriitikuid väljastpoolt ülikooli, sest professor ise ei või lõplikult oma üliõpilase tööd hinnata. Kui projekti probleemid on üldisemad, võivad tekkida huvitavad diskussioonid. Näiteks Pariser Platz'i projekt Berliinis, mille arutelul osales mitu Berliini arhitekti ja kriitikut, nagu Neumeyer, või siis Campi urbanistliku projekti diskusioon Secchi, V.M. Lampugnani, de Sola, Moralese jt. osalusel. Eestis ei toimu projektide avalikke arutelusid, aga projektide tutvustamist peaks harjutama. Mida ma seal kindlasti olen õppinud, on teatavaid mõttelisi konstruktsioone ja kontseptsioone arhitektuurselt väljendama. On oluline teada enne projekti mõttes täpselt, mida teha. Loomulikult peavad olema ka tehnilised oskused.

*** Kas arhitektuurikriitikat ka üldisemalt õpitakse?**

Eraldi distsipliinina seda ei eksisteeri. Kriitika on tihedalt seotud arhitektuuriga ja konkreetsemaid küsimusi arutatakse projekteerides. Õpetatakse seoseid ajaloo ja juba teostatud projektidega. Toimuvad ka suured diskussioonid, kus arutatakse, kas üks või teine projekt võiks hakata toimima. Kaks semestrit külastasin arhitektuuriajaloo eriküsimuste seminare, "Anciens et Moderne" ja "Um 1800 Jahrhundert", mida juhtisid kaks professorit — Werner Oechslin ja Kurt Forlter. Ajalugu on kriitikaga orgaaniliselt seotud. Ühe arhitektuuriajakirja toimetaja juhtimisel on siiski võimalik õppida esseede ja kriitiliste artiklite kirjutamist. Eesti arhitektuuriteooria on suhteliselt empiiriline ning sidemed ajaloo ja arhitektide vahel üsna katkendlikud. Kesk-Euroopas on otseselt tunda, kes on kelle õpilane ja millised on koolkonnad.

*** Kas ka sina kuulud mõnda koolkonda?**

Minu üks õpetaja on, nagu öeldud, Mario Campi, kes on Ticino arhitekt, ja teisena peaks mainima Berliini liini. Ennast ei identifitseeri ma päris kindlalt kummagi liiniga, kuigi Campiga olid mul väga head suhted ja ma tundsin, et paljuski kattusid meie arhitektuuritunnetus ja meetodid. Väga huvitav oli suhelda ka noorte ahritektidega, kes töötasid assistentidena.

*** Mida kujutas endast arhitektuurikonkurss, kus sind auhinnaga pärjati?**

See oli Euroopas seni toimunud tudengikonkurssidest suurim. Sinna kutsusti osalisi kõigist Euroopa kõrgkoolidest, ka Eestist, Venemaalt, idabloki riikidest jne. Mina kuulsin sellest võistlusest Šveitsis olles, aga materjale saadeti ka siia ja peale minu võttis osa veel kaks Kunstiülikooli üliõpilast. Võib-olla olid mul teatavad eelised, sest tundsin veidike Saksamaa olusid. "Future Bauhaus" nägi ideaalses kontseptsioonis ette uue Bauhausi akadeemia projekteerimise. Arhitektuuriüliõpilastele anti võimalus väljendada oma mõtteid seoses arhitektuuri- ja disainikooli loomisega. Auhinnad olid välja pandud kahel tasandil: Euroopa ja regiooni tasemel, mis aga olid võrdsustatud. Osavõtjaid oli 2700, projektide arv 1734. Mina sain ühe Põhja-Euroopa regiooni peaauhinna. Seda projekti võis teha ka semestritööna, aga mina tegin selle koolivaheajal. Arvan, et edasistes õpingutes on see auhind teatav näitaja. Eestis elan selle raha eest mõned kuud.

*** Mis on sinu diplomitöö teema Kunstiülikoolis?**

See on "Perifeeria ja arhitektuursed kõrbed". Need on eikellegimaad, mis justkui oleksid linnas, aga ei ole eriti atraktiivsed ja seetõttu kedagi suurt ei huvita.

*** Meie jutuajamine toimub Lasnamäel. Kas pead silmas ka siinset kanti?**

Mina armastan Lasnamäed. Eriti tore on seda vaadata lennuki pealt, jääb mulje, nagu oleks telliskivid pandud püsti ja pikali. Lasnamäetaolisi linnaosi on maailmas päris palju. Lasnamäel on kindlasti võimalik üht-teist ette võtta. Lasnamäe on mõnes mõttes ebainimlik, aga puhtarhitektuuriliselt väga huvitav koht. Siinne probleem on see, et tegemist nagu ei olekski linnaga. Keskkond on liialt ühetaoline, puudub linnale omane eripära, milles iga krundi peale kerkiks eri funktsioone kandev üksus. Ma ei arva, et neid maju oleks võimalik ümber kujundada. Seda keskkonda oleks võimalik mingil moel parandada arhitektuurilis-funktsionaalselt eri tüüpi ehitistega, et tekiks linn. Tuleks kasutada teistsuguseid vorme. Ma ei tea ainult, kas siin ruumi on, aga kuna osa maju on ehituslikult halvas olukorras, tuleks mõni neist võib-olla siiski lammutada. Kui Lasnamäe linnaosa on kunagi ehitatud, siis ta on ka ajalooline dokument, mis näitab teatavat ühiskonnaarengu staadiumi, millel peaks olema võimalik edasi areneda.

*** Kuhu püüdled?**

Esialgu on mul Šveitsi-nostalgia. See maa hakkas mulle tõsiselt meeldima. ETHZ on kindlasti Kesk-Euroopa parim arhitektuurikool ja mul on plaan sinna tagasi minna pärast diplomitöö kaitsmist. Võiks teha seal diplomijärgse stuudiumi. Praeguses ebakindlas maailmas, kus tööpuudus on ka arhitektide hulgas suur, tuleb end eelseisvaks eluks ette valmistades õppida üsna erinevaid asju. Mina olen teatava valiku juba teinud, minust võiks saada praktiseeriv arhitekt. Maailm on väike, Euroopa on üks. Oleks täiesti loomulik, et arhitektina tegutseksin nii Eestis kui Euroopas.

Küsis
KADRI TAPERSON

ILUS KONTSERT JA OODATA LISA



Foto: HENNO SAARNE

Tonny Wikström ja Mari-Ann Kuusk.

3. novembril kutsus Teatri- ja Muusikamuuseum kuulama rootsi rahvamuusiku Tonny Wikströmi mängu võtmeharfil.

Selle pilli rootsikeelne nimetus on *nyckelharpa* ja et seda pilli eesti rahvatraditsioonis tegelikult ei tunta, siis peaks jääma reegli juurde, mis teiste rahvaste pillide nime ei tõlgi. Julgeksin soovitada eestipärast kirjaviisi *nükkelharpa*.

Tonny Wikströmi kodupaik on Tierpis Põhja-Upplandis, nükkelharpat mängib ta juba kakskümmend aastat. Kontserdi esimeses pooles esitas ta oma kodupaiga tantsulugusid, teises pooles kuulsa nükkelharpameistri Eric Sahlströmi rohkem kuulamiseks mõeldud lugusid. Nagu Põhjamaades traditsiooniks, rääkis pillimees iga loo juurde jutukese selle päritolust ja tagapõhjast. Nende jutukeste mahlakas keel ja vaimukas esitus jäid kahjuks kättesaamatuks rootsi keelt mitteoskajale, kes pidi leppima tõlkega. Kodukandilood olid suurepärased, jalg kippus kaasa lööma ja keha tahtis tantsida. Eric Sahlströmi väga virtuoossed lood on kõigi nükkelharpamängijate proovikiviks ja Tonny Wikström mängis neid hästi, aga samasuguse särani nagu kodukandilugudes pillimees neis ei jõudnud.

Muuseumi pillisaal oli selliseks intiimseks kontserdiks nagu loodud. Pillimehi tervitas ka Rootsi suursaadik Lars Grundberg, saatkond ja Rootsi instituut olid kontserdikorraldamisele kaasa aidanud. Alo Põldmäe rääkis, et muuseumil on kavas terve sari rahvamuusikaõhtuid kõigist Läänemere-äärsetest maadest. Väga teretulnud mõte, sest eriti instrumentaalmuusikas on Läänemeri selgelt ühendav olnud ja teiste rahvaste muusikas on palju meile tuttavaid jooni. Järgmisteks õhtuteks tahaks aga anda paar soovitust. Kui kavalehel on trükitud esinemisele tulevad lood, siis peaksid nende nimed ja pealkirjad olema originaalkujul, millele võib tõlke lisada. Põhjamaades peetakse alati väga oluliseks selle pillimehe nimetamist, kellelt lugu on pärit või õpitud. Ka ajaloolised andmed peaksid olema täpsed, seekord oli kavalehel mitu eksitavat viga.

Kokkuvõtteks tahaks loota, et ettevõtmine tähistas uue tõusu algust muuseumi rahvamuusikapropagandale pööratud töös, mis paarkümmend aastat tagasi oli väga elav, vahepeal aga üsna tagasihoidlik.

AIN SARV

NAGU LAULAB LIND OMA LAULU

Tallinna Kammerorkestri pühapäevakontserdil (7. XI) Estonia Kontserdisaalis kõlas juubilarist Irene Tehva soleerimisel Mozarti Klaverikontsert Esduur, KV 271.

Muusikamaailmas on teada, et Mozarti interpreet on midagi erakordset, nagu Mozart on erakordne nähtus heliloojate seas. Suures austuses helilooja vastu võib nii mõnigi interpreet jõuda väga lähedale tema teoste edasiandmisele otsekui loodusetundja ööbiku, lõokese või vindi hääle järeleaimamisele. Tõeline mozartist kõneleb Mozarti keelt endastmõistetavalt, nagu laulab lind oma laulu.

Irene Tehva on mozartist. Kontserdil [illegible] kõlas pärast orkestri fanfaaritaolist hüüatust väljakutsena. Rohketest trilleritest said salapärased sosinad ja võidutsevad hõisked. Hälliv kõrvalteema mõjus joovastavkaunilt. Kas olid need õhkõrnad lauselõpud või vaevumärgatavad aeglustused just õigel kohal, mis andis jutustustele erilise kõnekuse?

Leinaline Andantino, orkestri ja solisti valus kahekõne esitas otsekui vastamata küsimusi. Kadents: kõigi lootuste kokkuvarisemine, mis lõppes resigneerunud ohkega. Finaali (Presto) ülikiirest rahutust toimekusest kasvas välja üllas menuett. Ka siin kostis küsimusi, kuid vastus anti kindel ja lohutav. Ilus koostöö orkestriga (dirigent Tõnu Kaljuste).

MALL SARV

NYYD-i külaline - ALVIN LUCIER



Alvin Lucier esitamas oma kuulsat teost ajuimpulssidele ja instrumentide ansamblile "Music for Solo Performer".

Tundub, et kõige "avangardsem" avangard on ikka alguse saanud ookeani tagant. Alates Ivesist ja Varese'ist kuni John Cage'ini välja on just Ameerika mandril julgelt ja mängeldes ületatud mis tahes esteetilisi norme. Algaval NYYD-festivalil esindab konventsioonivaba ameerika avangardi selle üks nimekamaid loojaid — Alvin Lucier (1931), kelle "uus" muusikakontseptsioon on tegelikult pärit 1960. aastatest, mil eesti "uus muusika" sai muutumisimpulsse Schönbergi, Weberni, Stravinski ja Bartóki loomingust.

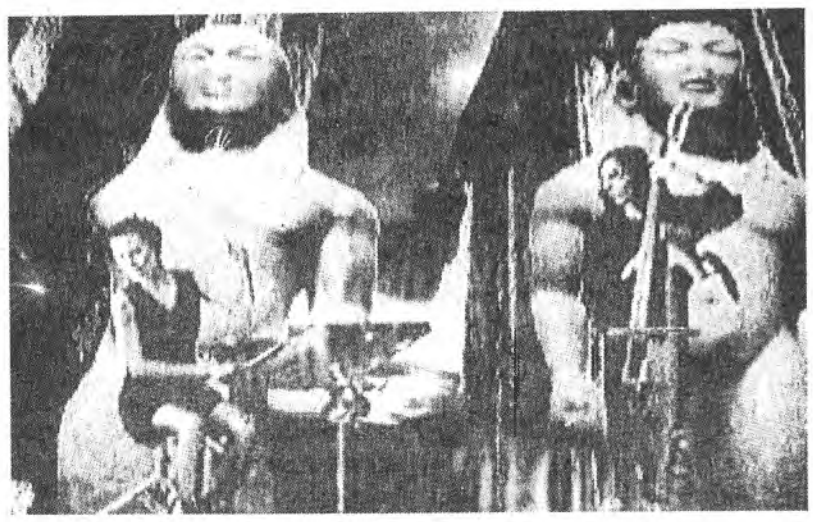
Lucier loob kummalisi helimaailmu. Tema töid on raske mõista traditsioonilise käsitusega sellest, mis on muusikateos ja selle materjal ning missugune peaks olema helilooja ja kuulaja suhtumine neisse. Lucieri teosed kujutavad endast kuulmis- ja nägemismuljete kaudu struktureeritud, ajamõõtmesse laotuvaid helikeskkondi ja -installatsioone. Tegemist on sünesteetiliste kunstiteostega, milles on ühendatud visuaalne ja akustiline kogemus. Klassikalisest muusikatraditsioonist lähtuvate eelarvamustega ei ole siin midagi peale hakata.

Kuni 1980. aastate alguseni kasutas Lucier oma teostes haruharva tavalisi muusikainstrumente. Neid asendasid ja asendavad enamasti tänaseni kõrgtasemel stuudiotehnika (magnetofonid, võimendid, mikrofonid), tööstusest, teadusest ja meditsiinist pärit seadmed ning olmeesemed. Tema teoste materjaliks võib olla mis tahes loomulik heli, selle ruumilised projitsioonid või elektroonilised teisendused. Lucier on oma töödes kasutanud helilainete füüsikalisi omadusi ja nende levikuga seotud protsesse. Tehnilisi ja elektroonilisi abivahendeid rakendades on ta muusikana kuuldavaks teinud kuuldamatuid helisid — valguslaineid, ionosfääri ja päikeseenergia kiirgust. Helidega samaväärsena kuuluvad installatsioonidesse ka nende tekitamise vahendid, "instrumentaariumi" ruumiline paigutus, valgus ja ruum ise. Lucieri heliideede "partituurid" on enamasti kirja pandud sõnaliste juhenditena.

Elektroonilisest kõrgtehnoloogiast ja heliideede "füüsikalisest" algupärast hoolimata põhinevad Lucieri teosed enamasti looduslike ürgelementide — tule, vee, õhu, ruumi ja valguse — vastasmõjudel. Selles on teatavat panesteetilist hoiakut ning poeesiatki. Mida autor oma töödega ütelda tahab, ei tasu ometi küsida. Lucier ei eita mitte ainult eneseväljendust muusika kaudu, vaid ka igasugust kujundavat või vormivat vägivalda loomingus. John Cage'i vaimus taandab ta muusikast isiksusliku alge ja näeb helilooja rolli vaid helimaailmade vahendajana. Nendest eriskummalistest helimaailmadest on Eesti publikul nüüd võimalik osa saada.

Teisipäeval, 23. novembril kell 15 avatakse galeriis "Vaal" Alvin Lucieri heliinstallatsioon "Sound on a Paper" ("Heli paberil", 1985). Laupäeval, 27. novembril kell 16.30 tuleb Rahvusraamatukogu saalis ettekandele tema multimeediakava, millesse kuulub eri aegadel loodud töid: "Ma istun toas" häälele ja magnetlindile (1970), "Muusika klaverile ja aeglaselt võnkuva puhta helilaine ostsillaatoritele" (1992) ja omaaegne läbimurdeteos "Muusika sooloesitajale" — ülivõimendatud aju-elektronlainetele ja löökpillidele (1965). Viimase teose idees on tõeliselt avangardlikku originaalsust ja omajagu salapära: meditatiivses seisundis esitaja (Alvin Lucieri) pea külge on kinnitatud elektroodid, mis võtavad vastu aju elektroonilisi impulsse. Sellest filtreeritud ja võimendatud alfa-lainetus suunatakse läbi väljahäälditе instrumentaariumile. Otsekui nähtamatust puudutusest sünnib ajumuusika. Muusika sooloesitajale kõlas esiettekandes Brandeisi Ülikoolis loomisaastal, autori koostöös John Cage'iga.

EVI ARUJÄRV



Elektrooniline pilk elektroonilisele duole — ansambel "Basso Bongo" USA-st.

JAAN KOHA



15. novembril suri pärast rasket haigust oma 63. eluaastal helilooja ja pedagoog **Jaan Koha.**

Jaan Koha oli sündinud 17. detsembril 1929 Tartus. Ta õppis 1942-1949 Tartu Muusikakoolis pianistina ja paistis juba tollal silma esimeste loomingukatsetustega. Viimased määrasidki paljus ta hiliserna elukäigu: 1949-1954 õppis ta Tallinna Konservatooriumis kompositsiooni, algul Mart Saare, hiljem Heino Elleri klassis. Samaaegselt õpingutega töötas ta Eesti Raadios toonmeistrina, mis osutus neil aastail heliloojatööd soosivaks ja kujundlikku mõttelaadi arendavaks: tellimustööd helikujunduseks, algupärased kuuldemängukujundused jne. Selle kõrvalt valmis tal konservatooriumi diplomitööna programmiline sümfooniline muistend Fr. R. Kreutzwaldi ainetel.

Pärast Tallinna Konservatooriumi lõpetamist suunati J. Koha Tartu Muusikakooli teoreetiliste ainete õpetajaks, kus töötas 1958. aastani, jagades oma teadmisi ka Tartu heliloojate organisatsiooni konsultandina. Taas Tallinnas, jätkas ta tööd Eesti Raadios kuni 1966.a., mil ta valiti Heliloojate Liidu vastutavaks sekretäriks. 1979. aastast oli Jaan Koha ka Tallinna Pedagoogikaülikooli õppejõud ja 1980-ndast kuni surmani kateedrijuhataja.

Tema loomingupärandisse kuulub töid mitmes žanris, mida seovad tervikuks rahvuslik sisu ja koloriit. Nii mõnedki tema programmilised suurvormid, aga ka vokaalteosed lähtuvad eesti kirjanduspärandist või -luulest. Kolme sümfoonia, kahe klaverikontserdi, arvukate üheosaliste orkestriteoste ja instrumentaalpalade kõrval levisid ja said populaarseks ka tema lastelaulud, eriti need, mis seondusid kunag. raadio-kuuldemangudega: "Buratino laul", "Aatomiku laul", "Enteltentel", "Pardi laul", "Sünnipäeva laul" jt.

Jaan Koha oli hea kolleeg ja õpetaja paljudele, kuid tema loomingu austajate tõelist hulka võime vaid aimata.

Lahkunu ärasaatmine on täna, 19. novembril kl. 12 Pedagoogikaülikooli aulas, matmine Metsakalmistul.

KULTUURI- JA HARIDUSMINISTEERIUM
HELILOOJATE LIIT
PEDAGOOGIKAÜLIKOOL
EESTI RAADIO
H. ELLERI-NIM. TARTU MUUSIKAKOOL

DARMSTADTIS RÄÄGITI EUROOPA DŽÄSSIST

Darmstadt on keskmise suurusega linn Hessenis, kuhu Frankfurdi lennujaamast kulub pool tundi bussisõitu. Kohalikud elanikud kahetsevad, et neil pole võõrastele pakkuda vaatamisväärsusi, mida võiks kõrvutada rikkustega Saksamaa vanades kultuurikeskustes. Muusikahuviline teab aga nn. Darmstadti koolkonda eesotsas Stockhauseni, Nono, Boulezi ja Ligetiga, ning Darmstadti kaasaegse muusika suvekursused saavad peagi pool sajandit vanaks.

Džässitraditsioonidel on Hessenis üsnagi pikk iga. Frankfurdi ringhääling tellis juba ammu Hindemithilt ja Křenekilt muusikat, mis inspireeris teisigi heliloojaid džässi elemente kasutama. Uhkusega säilitatakse Darmstadti õukonnateatri kuulutust aastast 1878, millal kohaliku suurhertsogi "Kõige kõrgemal loal" leidis aset "*Concert der Jubiläums-Sänger*". Esines üheteistkümneliikmeline spirituaaligrupp Nashville'i Fiski Ülikoolist, mida mainitud kuulutuses iseloomustati sõnadega *"emancipirte Sclaven"* (priikslastud orjad). Ettekandele tulid "omapärased haaravad meloodiad, mida omal ajal laulsid orjad". Kuivõrd afro-ameerika vaimulik lauluvara (spirituaal) on midagi džässi vanavanaema taolist 'on esimese džässiseeme pudenemisest Hesseni mulda möödunud juba 115 aastat. Frankfurt oli ka esimene linn Saksamaal, mille konservatoorimis avati 65 aasta eest džässiklass. 1935. aastal keelati küll džässi esitamine Saksamaa ringhäälingus, kuid tantsuorkestrid ei loobunud sellest päriselt. Kui sõja ajal protesteerisid mõned sõjalaevastiku ja lennuväe silmapaistvad ässad raadios esitatava igava muusika vastu, loodi Goebbelsi erikorraldusel ühe lühilainesaatja juurde orkester, mis lausa pidi imiteerima Glenn Milleri ja teiste ameerika svingorkestrite stiili. Seda enam, et Goebbels ise oli huvitatud ameerika meelelahutusvormidest ja tellis kitsamale ringile suure raha eest Hollywoodi filme. Ja juba 1941. aastal asutati Frankfurdi *Hot-Club*, mis kangesti meenutab Uno Naissoo Stalini-aegset *Swing Club*'i.

Peale kõige muu asub Darmstadtis džässiinstituut, millel on üks Euroopa suuremaid džässimaterjalide kollektsioone. Sellele pani aluse tuntud džässikriitiku Joachim Ernst Berendti plaatide, raamatute, ajakirjade, fotode ja plakatite kogu, mille Darmstadti linn 1983. aastal omandas ja hiljem instituudile üle andis. Alates 1989. aastast on instituut korraldanud džässifoorumeid, 28.—30. oktoobrini asetleidnu oli kolmas. Põhiteema — **"Džäss Euroopas"** — jagunes kolmeks: "Euroopa džäss aastail 1933-1945", "Džäss Ida-Euroopas" ning "Džäss ja folkloor". Muidugi ei saa 14 tundi kestnud ettekannetest ja diskussioonidest mõne sõnaga üle. Järgnevad lühimärkmed näitavad vaid, millest oli juttu.

Hamburgi Ülikooli germanistika- ja ajalooüliõpilane Marko Paysan tegi kolleeg Christian Kellersmanni abiga ettekande **Saksamaa ja USA džässikontaktidest** enne 1945. aastat. Kaks suurt laevanduskompaniid, Hamburgi "Hapag" ja Bremeni "Norddeutsche Lloyd", palkas oma luksuslaevadele saksa tantsuorkestreid. Need said sillaks, mida mööda ameerika džässi mõjutused levisid Saksamaale juba siis, kui puudus veel ringhäälingu ja heliplaatide vahendav toime. Ettekannet, nagu peaaegu kõiki ülejäänuidki, illustreeris vastav muusika koos fotodega. Ametlikud keelud ei suutnud lämmatada saksa muusikute huvi džässi vastu. Kahjuks on paljud huvitavad šellakplaadid muutunud harulduseks, kuna sõja ajal sai uue plaadi osta vaid kahe vanema vastuandmisel. Mõlemad ettekandjad on avaldanud raamatu saksa džässi ajaloost; pilkupüüdev on M. Paysani raamatu pealkiri "Swing Heil!".

Kirjandus- ja kunstiteadlane dr. Erik Wiedemann tutvustas **taani džässi aastail 1933—1945**. Ta mainis muu hulgas 1935. aastal ilmunud raamatut "Jazz kontra europaeisk musikkultur", milles rünnati džässi lausa rassistliku vihaga. Džäss sai Taanis tuge pahempoolselt antifašistlikult liikumiselt. Saksa okupatsiooni ajalgi näiteks Svend Asmussen ja Leo Mathisen, jätkata tegevust keeldudest hoolimata. Taanlane oli meeldivalt üllatatud, kui ütlesin, et Eestiski võis raadiost kuulda Asmusseni ansamblit.

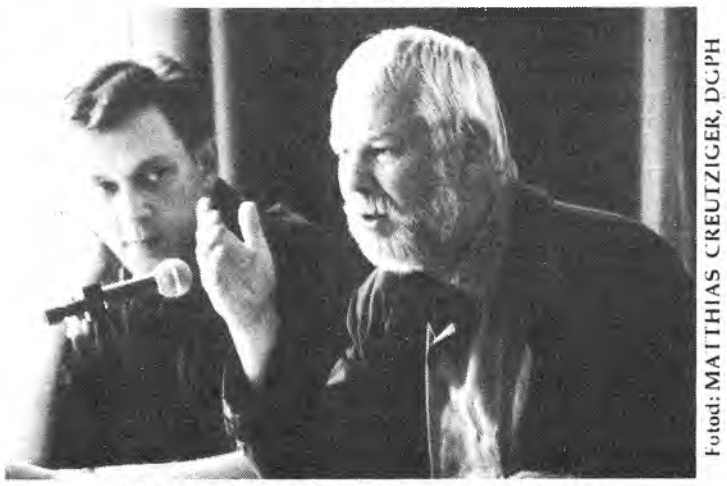
Amsterdami Ülikooli teadustöötaja Kees Wouters analüüsis **džässi ja noorsookultuuri seoseid aastail 1919—1955**. Ta näitas, et hollandi noorte subkultuuri keskmesse nihkus kolmekümnendail aastail džäss, kuid mitte niivõrd protestimeeleolude kui seletamatu, noori liitva ühtsustunde (*being young together*) tõttu. Mida enam tõkkeid seadsid noortele igasugused ühiskondlikud piirangud, seda enam eemaldusid nad ametlikust noorsooliikumisest ja huvitusid raadiost, plaatidest ja filmidest, mis tollal olid seotud džässiga. Samasuguseid probleeme on K. Wouters lahanud Hamburgi svinginoorsugu käsitleva dokumentaalfilmi ("Sving natside vastu") kaasautorina.

Kunsti- ja ühiskonnaajaloolane dr. Theo Mäusli töötab Luganos Šveitsi Fonoteegis ja on kirjutanud oma maa džässiajaloo aastail 1935—1945. Tema ettekanne **"Džäss ja vaimne maakaitse"** käsitles aastaid, millal ohtlikus naaberriigis valitses Hitler. Omavahelistes vestlustes sai selgemaks, kuivõrd pidi iseseisev ja neutraalne Šveits siiski arvestama Saksamaad, alates suletud vagunitega rongide läbilaskmisest Itaaliasse (millest rahvas ei tohtinud midagi teada) ja põgenike vastuvõtu piiramisest kuni raadio saatekava koostamiseni. Šveitsis olid kaitseliit ja sõjaline ettevalmistus koolides nagu omaaegses Eestiski, kuid T.Mäusli ei usu, et Hitleri kallaletungi puhul oleks suudetud end kaua kaitsta.

Džässiteoreetik, ajakirjanik ja luuletaja Virgil Mihaiu teeb oma kodulinna Cluj-Napoca raadios regulaarset džässisaadet. Tema ettekanne oli pühendatud **džässi arenguprobleemidele Rumeenias aastail 1965—1993**. Selgus, et aeg, millal ülejäänud Ida-Euroopa riikides hakkas džäss juba vabamalt



ENRICO RAVA



Fotod: MATTHIAS CREUTZIGER, DGPH

EKKEHARD JOST ja WOLFRAM KNAUER.

hingama — seitsmekümnendate aastate keskpaigast sotsialismileeri lagunemiseni — oli Rumeenias kõige džässivaenulikum periood. Nimelt oli Ceauşescu pärast külaskäiku Põhja-Koreasse võtnud päevapealt üle sealse "suure juhi" Kim Il Sungi stiili. Televisioon töötas kaks tundi päevas, džäss kadus levikanalitest, džässiüritused keelati küll ära, aga seal suudeti siiski tõkke alt palju varem läbi pugeda kui meil Tallinnas.

Ka kaks järgmist referenti ei saanud mööda džässi vastu suunatud repressioonidest, kuigi tänu entusiastidele saavutati kõigis Ida-Euroopa maades märkimisväärseid tulemusi — kus rohkem, kus vähem.

Dr. Lubomir Doruška on tšehhi silmapaistvaim džässiteoreetik, organisaator ja populariseerija niihästi ringhäälingus, heliplaatidel kui ka kirjasõnas. Tema ettekanne oma maa džässist kandis alapealkirja **"Kahest totalitaarsest režiimist turumajanduse poole"**. Mainitud režiimidest suutis viimane (sotsialistlik) džässi pöidlakruvisid tunduvalt kõvemini kinni keerata kui esimene (fašistlik). Tulemuseks oli see, et džäss omandas protestifunktsiooni ja püüdis ka rahvuslikku identiteeti väljendada. Üsna suurt hämmastust tekitas meenutus kohtuprotsessist kahe džässimuusiku üle veel möödunud kümnendi keskel. Vaclav Havel ja üks Rahvusvahelise Džässiföderatsiooni esindaja püüdsid asjata pääseda kohtusaali. Otsus — poolteist aastat vangiroodu kummalegi — tuli maksku mis maksab langetada.

Dr. Bert Noglik Leipzigist võttis oma ettekandes vaatluse alla **Ida-Euroopa džässi äsjaste ühiskondlike muutuste valguses**. Ta ei saanud mööda ka Saksamaaga ühinemisega seotud keerulistest probleemidest (ärastamine nagu meilgi) ja raskustest. Seoses sellega, et pikki aastaid Varssavis välja antud Rahvusvahelise Džässiföderatsiooni ajakiri "Jazz Forum" pidi hiljuti majanduslikel põhjustel ilmumise lõpetama, ei pääsenud ta mööda märkusest: "Seda, mida ei suutnud isegi Poola sõjaväeline režiim, tegi vaba turumajandus ühe aastaga." "Jazz Forum" oli muide ainuke kogu maailma džässielu hõlmav ajakiri, mis vahepeal ilmus isegi kolmes keeles.

Darmstadti Džässiinstituudi juhataja dr. Wolfram Knauer rääkis noodi- ja muusikanäidete varal **džässi ja folkloori sidemetest**, toetudes laiemalt Ken Hyderi eksperimentidele šoti rahvamuusikaga.

Šveitsi ringhäälingu muusikatoimetaja dr. Jörg Solothurmann tõi huvitavaid näiteid Alpi karjuste hõigete ja laulude, samuti sealsete instrumentide kasutamisest džässis. Ise saksofoni mängides on ta juba üle kümne aasta džässigrupis "Alpine Jazz Herd" šveitsi folklooriainelisi palu loonud ja esitanud. Omavahel maailma asju arutades kuulsin temalt, et ka rikas pankurite-Šveits ei püherda rahas: toetust Goethe Instituudile on 30% võrra vähendatud.

Uppsala Ülikooli muusikateaduse professor dr. Erik Kjellberg rääkis eestlasele tuttaval teemal: **rahvamuusikast rootsi džässis**, alustades Lars Gullinist ja Jan Johanssonist. Viimane tutvustas meie 1966. aasta džässifestivalil oma rahvuslikku džässi. Videolindi vahendusel viibisime Jan Johanssoni kümne aasta tagusel mälestuskontserdil tema kodulinna Söderhamni kirikus. 9. novembril möödus 25 aastat tema surmast. Ettevalmistamisel on tema loomingu jäädvustamine CD-plaatidel. Meile samaväärne kuju, Uno Naissoo, saanuks tänavu kuuekümne viie aastaseks. Mida suudaksime meie teha tema viieteistkümnendaks surma-aastapäevaks?

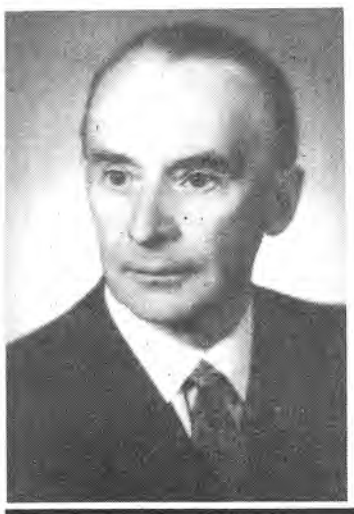
Giesseni Ülikooli süstemaatilise muusikateaduse professor dr. Ekkehard Jost, kes peale teoreetiliste uurimuste avaldamise on ka tegevmuusik-saksofonist, tegi ettekande sellest,mis on õieti **euroopalik Euroopa džäss**. On ju paljud arvamusel, et niisugust asja nagu Euroopa džäss polegi olemas. E. Josti järgi pole küsimus mitte ainult ühe või teise maa folkloori kasutamises, vaid ka etnilise kuuluvuseta euroopalikus muusikatunnetuses, mis juba ammu on avaldunud süvamuusika eksperimentaalsuundades.

Minu kavatsus oli tutvustada **eesti džässi läbivat rahvuslikku joont**, alates Victor Compest üle Uno Naissoo kuni tänapäevani, kuid olles piiratud 45 minutiga (sealhulgas muusikanäited), olin ajapuuduses nagu enamik teisigi. Puudutamata jäi periood pärast Naissood, kuid õnneks olid foorumil ka kontserdid. Nii pakkus Lembit Saarsalu koos Leonid Vintskevitšiga sümpoosionist osavõtjaile ja Darmstadti džässihuvilistele särava kava, mis koosnes suuremalt jaolt etnilisest džässist. Küsisin endalt: kas selleks peab sõitma Darmstadti, et seda suurepärast duod kuulata? Igatahes tundsin sügavat rahuldust, et sealne kuulaja sai tutvuda eesti tänapäevase džässi kõrge tasemega.

Foorumil esinesid veel Jiri Stivini kvartett Tšehhimaalt, Misha Mengelbergi "Instant Composers Pool Orchestra" Hollandist, Enrico Rava Itaaliast oma kvartetiga, millest ootamatult oli saanud trio (kontrabassisti pass varastati Itaalias ja ta ei saanudki lennukile), Sylvain Kassapi kvartett Prantsusmaalt ja noor šveitsi pianist Jacques Demierre. Stivin näitas oma meisterlikkust vähemalt ka heksal puhkpillil. Neist kõige huvitavam oli üheainsa auguga toru nimega kontsovka, millest tuli üllatavalt keerulisi viise. Rava on trompetist, keda võiks paigutada Miles Davise koolkonda, oleks ta oma väljenduses vähem iseseisev. Winston Churchilli meenutav pianist Mengelberg on enigmaatiline figuur — kloun ja jutlustaja ühes isikus. Tema teatraalne grupp naerutab kuulajaid, aga paneb ka elu üle mõtlema. Tema pikemas neljaosalises teoses oli Lester Bowie "Brass Fantasy" kõlasid, võõrandatud viise Kurt Weilli laadis, pillide kasutamist üsnagi ootamatul moel. Nii kõndis Ernst Reijseger tšellot mängides laval ringi, virtuoos Han Bennink aga muutis trummide kõla jalgu trumminahkadele tõstes. Tema mängu spontaansus meenutas automaatpüstoli valanguid. Kassapi kvartetis paistis enim silma Paul Rogersi tehnika viiekeelelisel kontrabassil. Vaid ühes palas — marulises tokaatas - jättis Jacques Demierre endast mulje kui tõsiseltvõetavast pianistist. Ülejäänud palad olid tapvalt igavad heietused: ainsa motiivi lõputu kordamine või ühe käega viie-kuue klahvi torkimine registrit ja tempot muutmata.

Sümpoosion tervikuna pakkus uusi mõtteid ja muljeid ning tõi juba vanade tuttavate kõrvale uusi. Tänu firmalt "Forte" ja Eesti džässifondilt saadud kassettidele sain kõigile kolleegidele anda kaasa eesti uuema džässi näidiseid ja loodan, et need ka raadiolaineil kõlama hakkavad. Ja kuna igasuguste sõitude puhul küsib lugeja õigustatult: kui palju see meie vaese Eesti riigikassale maksma läks, võin kinnitada, et mitte sentigi. Kõik kulud katsid Darmstadti Džässiinstituut ja oma isiklik rahakott.

VALTER OJAKÄÄR



TEADUSE OSA EESTI KULTUURIS

AKADEEMIK HARALD KERES

Kultuur on rahva hing. Tema arengu loomulikuks eeltingimuseks on välisest survest vaba iseolemine.

Lähiminevikus meil nii polnud. Vaimuelu oli range riikliku kontrolli all, kultuur läbi immutatud ametlikust ideoloogiast. Teadust käsitleti muust kultuurist eraldi nähtusena. Teaduse peamine ülesanne oli majanduse turgutamine ja totaalriigi militaarse võimsuse tagamine. Üha kestvate aktuaalsusenõuetega viidati hetkevajadustele. Nüüd oleme võõrast survest vabad, ent inertsi tõttu kipub mõndagi korduma.

Sõnas ja kirjas esinevates arutlustes ei peeta teadust üldkultuuri lahutamatuks osaks, vaid hoopis teenindussfääri kuuluvaks institutsiooniks. Ta peab rahuldama neid ja teisi vajadusi, olema seda- ja teistmoodi piiritletud, et oleks meile jõukohane ning tooks Eesti riigile ja rahvale maksimaalselt kasu. Teaduse hariv, mõtlemisoskust arendav ja maailmavaadet kujundav roll ühiskonnas on täielikult maha vaikitud. Niisugune teadus eeldab riigipoolset suunamist ja korraldamist, mida nähaksegi suuremal või vähemal määral ette teadusseaduse projektides. Seega püüdleme taas riiklikule teadusele.

Miks kohtleme kultuuri ühte komponenti nii erinevalt kultuuri teistest osadest? Kui koostaksime analoogilise seaduseprojekti näiteks kirjanduse jaoks, oleksime tagasi Stalini aegades.

Põhjus seisneb selles, et erinevalt kirjandusest on teadusel väljund materiaalsesse praktikasse, mis on ühiskonnale elulise tähtsusega. Enam kui viit miljardit inimest ei saa katta ja toita kõrgelt arenenud tööstuse ja põllumajanduseta, viimaste alustugi on aga teadus. Teaduse rakenduslik funktsioon ühiskonnas on saanud nii pealetükkivalt tähtsaks, et varjutab täielikult teaduse üldkultuurilise aspekti.

Olemasolevate seaduseprojektide viga seisneb selles, et teadus tervikuna samastatakse neis tema praktikat teenindava poolega. Sellega lõigatakse ära teaduse kui kultuurifenomeni vaba arengu võimalus, mis on tagatud kultuuri muudele valdkondadele. **Me ei vaja teaduse üldist kontseptsiooni samal põhjusel, miks me ei vaja üldist kultuurikontseptsiooni.** Seadus peab piirduma ainult teaduse rakenduslike probleemidega.

Hoidugem fikseerimast üldisi prioriteetseid uurimissuundi, mille sildi all teadlased hakkavad töötama lattu, rahuldamaks juhusoovijate vajadusi. Pikaajaline kogemus näitab, et laoseis ei rahulda kuigivõrd soovijaid, keda on pealegi suhteliselt vähe. Et kulutatud raha raisku ei läheks, kehtestati minevikus teadlastele oma töötulemuste juurutamise nõue. Prioriteetsete uurimissuundade ja -programmide püstitamine ilma konkreetselt kindlaksmääratud tähtajaliste ülesanneteta viib paratamatult teadustöö tühikäigule ega anna soovitud tulemusi. Meenutagem toitlusprogrammi lähiminevikust. Ei tasu teaduskorraldusse tagasi tuua käsu- ja plaanimajanduse elemente. **Teadusele võib ja tuleb esitada tellimusi, aga mitte jagada käske ja korraldusi.**

Tellimuste andmise sobiv vorm on Läänes levinud grantide süsteem. Grant tähendab teatud rahasummat, mille eraldab riik või keegi teine teadlasele või teadlaste rühmale teatud ülesande täitmiseks teatud aja jooksul. Grandi saaja võib palgata abiks teisi teadlasi väljastpoolt oma äranägemise järgi.

Meil on hakatud ka grante jagama. Kuid sotsiaalse tellimuse vähesuse tõttu taandub ettevõtmine peamiselt riigi raha jaotamisele teadusesiseselt altpoolt tulevate taotluste alusel. Grantide kaudu õnnestub saada lisaraha mõne uurimistöö tegemiseks, mis on muidugi ka teretulnud nähtus.

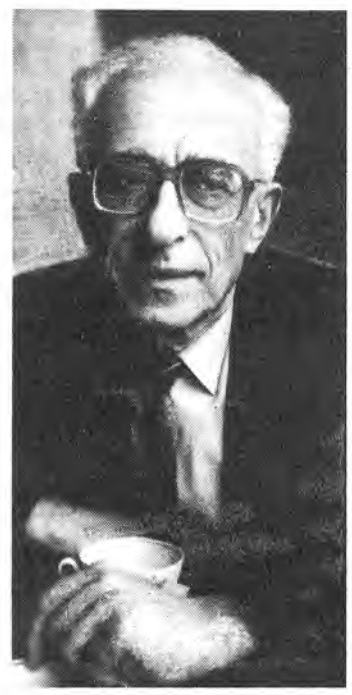
Mõne teise uuenduse mõte on mulle arusaamatu. Milleks on vaja anglosaksi maade eeskujul nimetada ümber teaduskraade? Eesti Vabariigis olid ju olemas väga akadeemiliselt mõjuvad ladinakeelsed nimetused.

Suur oht tekib siis, kui hakatakse seaduslikul teel kujundama ainult "Eestile vajalikku teadust" ja soovitatakse kustutada meile "mittevajalikud" uurimissuunad kui asjatud ressursside kulutajad. See tähendaks juba kaikarežiimi kehtestamist teaduses. Kujutlegem analoogilisi mõtteavaldusi mõnel teisel kultuurialal, näiteks muusikas. Milleks, ütleme, meile riiklik sümfooniaorkester, mis kulutab palju raha ja toob vähe sisse, kuna praeguse heliplaaditehnikaga väga hästi ka ilma läbi saab? Küsimuse nõmedus seisneb mõlemal juhul selles, et täielikult eiratakse kultuurialaseid väärtushinnanguid.

Küllap tuleb tulevikus, kui lõpeb riiklik võlguelamine, teaduses tõepoolest mõnestki loobuda, kuid ei mingil juhul vajalikkuse, vaid võimekuse nõude alusel. Säilima peavad oma ala meistrid, sõltumata nende erialast. Kui keegi peab lahkuma, siis olgu see keskpäraste või nõrkade hulgast. Meil on rida rahvusvahelisel areenil edukaid tippteadlasi, kes koos kunsti ja kirjanduse tippudega esindavad eesti rahvast maailmakultuuris. Nende järgi meid kultuurrahvana hinnataksegi.

On ekslik arvata, et kogu meie teadlaste paremik on koondunud ülikoolidesse. Mitmetel neist olenemata põhjustel on tunduv osa tippteadlasi ülikoolitööst kõrvale jäänud, mis on kahetsusväärne. Nende teadlaste eest hoolitsemine peaks jääma Eesti Teaduste Akadeemia hooleks. Kuid sellisel juhul ei saa akadeemia olla pelgalt personaalakadeemia, tal peaks olema instituute palgaliste töökohtadega ja uurimistöö võimalustega. Niisugusel Teaduste Akadeemial kui meie teaduspotentsiaali säilitajal oleks auväärne koht eesti kultuuris.

Tartus
10. nov. 1993



BORIS BERNSTEIN DOKTORIKS

Tallinna Kunstiülikooli kunstiajaloo kateedri professor Boris Bernstein kaitses 3. nov. Moskva Ülikoolis doktoriväitekirja, teemaks "Kunstiteadus ja kunstikultuur", esimeseks oponendiks ka eesti lugejale tuttav filosoofiadoktor Moissei Kagan. Kahtlemata on tegemist olulise sündmusega meie kunstiteaduses, sest viimati anti doktorikraad prof. Karl Tihasele — sellest on aga möödas juba paarkümmend aastat. Üldse oligi kunstiteaduse doktoreid Eestis vaid kaks, prof. Tihasele lisaks prof. Voldemar Vaga.

Küsimusele, miks siis ometi nii vähe, võiks vastu küsida: aga kui palju jõudis nõukogude ajal doktorini ajaloolasi, etnograafe, keeleteadlasi? Ka neid oli v ä g a vähe ja vaevalt sai selle süüks olla humanitaaride eriline laiskus. Pigem küll see, et nõukogude võim Eestis nagu küllap mujalgi NL-is polnud huvitatud humanitaarteaduste arengust, sest just need teadused tegelevad paratamatult kultuuri analüüsiga ka laiemas mõttes. Humanitaarteaduste see aspekt oli igasugust üldistavat mõtlemist piiravale sotsialismile kahtlemata tülikas. Süsteemi kahepalgelisust puudutab oma väitekirja sissejuhatuses ka Boris Bernstein: "See oli seda imelikum, et marksistlik meetod iseenesest ju eeldas eelkõige sotsioloogilist lähenemist." Nagu teame, mängis võim vaimu enamasti üle (paljud loobusid seetõttu väitekirjale mõtlemastki) ning sotsiaal-kultuurilisi situatsioone nii oma kaasajas kui ka möödanikus kirjeldati lõpuks täiesti "rituaalselt" (Bernstein).

Oli muidugi erandeid, kes "rituaalsust" vältida suutsid. Ka prof. Bernstein kuulus nende hulka, seda isegi niisuguse marksistlikult tundliku teema puhul nagu kunsti ja etnose probleemistik (ilmunud: "Töid kunstiteaduse ja -kriitika alalt" 2. Tln., 1978). Boris Bernsteini ongi eelkõige huvitanud kunsti ja ühiskonna, kunsti ja kultuuri suhted. Alates 1970. aastatest on ta kirjutanud ligi 40 kunstiteaduslikku artiklit. Arvestades seda, et samal ajal on ta kogu aeg täiskoormusega õpetanud Kunstiülikoolis ning kirjutanud arvestatavalt palju ka kunstikriitikat, on vastne doktor olnud teadlasena vägagi produktiivne. Nimetagem siinkohal vaid teemasid: kunsti- ja kunstikultuuri ajaloolisest tüpoloogiast, kunstiteaduse ja kunstikriitika omavahelisest suhtest, sotsiokultuursete struktuuride ja traditsiooni seostest, kriitika eetikast, ruumiliste kunstide spetsiifikast, kunstiteose mudelist kunstiteaduslike teadmiste struktuuris. Siinkirjutajale on alati sümpatiseerinud Boris Bernsteini meetod, tema avatud ja paindlik teoretiseerimisoskus, mida nii mõnigi kord on aga peetud metodoloogiliseks selgrootuseks. Usun, et õigus on siiski Bernsteinil: "Luues nii- või teistsuguseid tunnetuslikke mudeleid, peame endale aru andma, et "täisliku" mudeli loomine on põhimõtteliselt võimatu ja et objekti s a a b modelleerida vaid r e a mudelite kaudu; mida keerulisem objekt, seda enam läheneb mudelite arv lõpmatusele. Kui aga pidada silmas, et modelleeritav objekt ja modelleeriv subjekt on samas ise teatud kultuuri "sees" ja muutuvad ühes temaga, saab selgeks, et rida mudeleid jäävadki põhimõtteliselt avatuks..." (vastusekatkest kaitsmisel). Oma "avatuses" on Boris Bernstein igatahes sedavõrd huvitav, et nüüd, kui maailm on avanenud, tahetakse teda tõlkida ja avaldada mujalgi. Näiteks tean, et üks praegusi Euroopa põnevamaid kunstiteoreetikuid, soomlane Altti Kuusamo soovib Bernsteini töid publitseerida. Meile on osa prof. Bernsteini tekstidest kättesaadavad ka eesti keeles ("Ringi sees ja ringist väljas", Tln., 1979; "Kunstiteadus ja kunstikultuur", Tln., 1990). Palju on aga publitseeritud Venemaal, näiteks Leningradi Ülikooli Toimetiste sarjas kuus (!) artiklit eri ajastute kultuuritüpoloogiatest.

Kõike eelöeldut arvesse võttes on TKÜ-l ja Eesti kunstiteadusel põhjust olla uhked, et Odessas sündinud (1924), 1951.a. Leningradi Ülikooli lõpetanud ja samast aastast tänaseni Kunstiülikoolis õppejõuna töötanud Boris Bernstein meil olemas on. I-le täpi panemiseks tuleks veel rõhutada, et tegelikult on prof. Bernstein siiski ka ainus Eesti kunstiteadlane, kes järjekindlalt ja põhiliselt on tegelnud just kunstiteoreetilise ja kunstiteaduse metodoloogia probleemistikuga. Ülejäänud erialakaaslased on kunstiajaloolase diplomi ja curriculum'iga. Siit selle pikaksveninud õnnitlusartikli viimane küsimus, mis aga ikka ja jälle seostub Boris Bernsteiniga: miks pole Bernsteinil koolkonda (Lotmanil, kes saabus Eestisse samal ajal ja asjaoludel kui Bernstein, ju oli)? Aga oli nii, et ükski Tartu Ülikooli kunstiajaloo tudeng polegi Bernsteini kuulanud, see privileeg oli vaid kunstiülioõpilastel. Koolkonda pole, sest tehti (tahtlik?) hariduspoliitiline viga. Praegu saab seda veel parandada ning loodetavasti oskavad tänased kunstiajaloo tudengid, kes sooritavad oma stuudiumi Tallinna Kunstiülikoolis möödunud aastal avatud õppetooli juures, seda kasutada. Prof. Bernstein on endiselt heas vormis ja lektorina valmistab ette uusi kursusi.

Tänu vastselt väideldud doktorikraadile võib Tallinna Kunstiülikool õige pea avada ka kunstiteaduse doktorantuuri.

Kolleegide nimel õnnitledes
KRISTA KODRES

ÕPILASTE TEADUSLIK ÜHING JÄTKAB TEGEVUST

Õpilaste Teadusliku Ühingu töö jätkub kõigest hoolimata. 29.—31. oktoobrini k.a. toimus Pärnumaal Kablis ühingu korraline sügisseminar, kus arutati eelkõige organisatsioonilisi küsimusi ja vaeti viimaste aastate jooksul tehtut. Ühingu liikmeskond kõigub 20—25 õpilasteaduri vahel. Üle poole neist tegeleb tõsiselt teadusliku uurimistööga. ÕTÜ töö põhineb neljal sektsioonil: majandus-, ajaloo-, matemaatika- ja bioloogiasektsioon (viimane ühendab endas geneetikat, botaanikat, zooloogiat ja ornitoloogiat). Ühingu tegevus on jaotatud sügis-, kevad- ja suveseminari vahel. Kevadseminari ajal tutvustavad ühingu liikmed aasta jooksul valminud uurimusi, suveseminaril kuulatakse paljude teadlaste üldharivaid ettekandeid kõigilt võimalikelt erialadelt.

Seekordsel seminaril võeti suund ühingu teadusliku tegevuse tõhustamisele ja sidemete laiendamisele ka väljapoole Eesti Vabariiki, samuti uute liikmete kaasamisele. ÕTÜ presidendiks valiti Vadim Rõuk (ajaloosektsioon) ja teaduslikuks peasekretäriks Maili Tamm (ajaloosektsioon), ühingu koordinaatoreid on kaks: Tallinnas Jaak Kortel (bioloogiasektsioon) ja Tartus Timo Maran (bioloogiasektsioon). Toimunud seminari akadeemilise osa sisustas vanematekogu esimees Peeter Lorents, pidades ettekande teaduse tegemise üldolemusest, teadmiste tekitamise viisidest, teadusliku loomevõime arenemisest ning juhendaja osast selles.

VADIM RÕUK

SOROSE KAASAEGSE KUNSTI EESTI KESKUS
kuulutab välja stipendiumiprogrammi

ARTSLINK FELLOWSHIPS 1994
professionaalsetele kunstnikele, disaineritele, arhitektidele, teatri-, filmi- ja helikunstnikele ning kirjanikele ja vastava ala kunstimänedzeridele stažeerimiseks USA-s

31.okt.-4.dets. 1994.a.

Programmi organiseerijad ja finantseerijad on Soros Centers for Contemporary Arts Network, National Endowment for the Arts, Trust for Mutual Understanding, Citizen Exchange Council ja Starr Foundation. Stipendium on mõeldud 10 kunstnikule ja 10 kunstimänedžerile endistest sotsialismimaadest, kes soovivad luua sidemeid või arendada juba alustatud koostöód mõne *non-profit* kunstiorganisatsiooni- või institutsiooniga; tutvuda isikliku kogemuse najal USA kultuuri- ja kunstielu korraldusega

Avalduste esitamise tähtaeg on **8.detsember 1993.**
Avalduste blankette ja infot (vajalik sooritada TOEFL test-400) saab Sorose Kaasaegse Kunsti Eesti Keskusest Vabaduse väljak 6, tel.44 35 42, 44 68 59.

Ajaleht
"THE BALTIC OBSERVER"
ja restoran
"ASTORIA"
kuulutavad välja sponsoreerimist vajavate ettevõtmiste

KONKURSI.

Tingimused ja osavõtukupongi leiate 19. novembri "Rahva Häälest" ja "Postimehest" ning 19. ja 26. novembri ning 3. detsembri "The Baltic Observerist" ja "The Baltic Insiderist".

Parimate ettepanekute esitajatele toredad auhinnad!

NB! KORDUSREKLAAM

Järgides kirjastusühistu "Loodus" 1927. a. algatatud traditsiooni ning soovides elavdada meie soikuvat kirjanduselu, ergutada kirjanikkonda ja avastada uusi andeid,
on KÜ "Faatum" kuulutanud välja

ROMAANIVÕISTLUSE.

* **Käsikirjad palume esitada kolmes eksemplaris, masinakirjas (ca 30 rida leheküljel), lisada võib fotosid ja muid illustratsioone. Käsikirjad varustada märgusõnaga ning lisada kinnine ümbrik autori andmetega (nimi, sünniaeg, aadress).**
* **Kui autor soovib, ei avalikustata tema kodanikunime.**

Romaanivõistluse tähtaeg on 31. märts 1994.

* **Käsikirjad tuua või saata aadressil: KÜ "Faatum", Harju tn. 1, Tallinn EE0001.**
* **Võistlustöid asub hindama žürii, kuhu kuuluvad KÜ "Faatumi", Eesti Kirjanike Liidu ning nõuandva häälega ka üldsuse ja sponsorite esindajad. Žürii koosseis avaldatakse hiljemalt üks nädal enne võistlustööde esitamise tähtaega.**
* **Auhinnad: 10 000, 7000 ja 5000 krooni.**
* **Žüriil on õigus auhinnasummat preemiafondi ulatuses ümber jaotada. Sponsorite soovil ja tagatisel on võimalik määrata eriauhindu. Võistlusromaanide avaldamise eesõigus kuulub KÜ "Faatumile". Võistluse korraldajad ei sea mahulisi, sisulisi ega muid piiravaid tingimusi. Teretulnud on niihästi klassikaliselt ülesehitatud kui ka kõige moodsamas laadis teosed. Žürii lähtub hindamisel kirjanduslikest ning eetilis-esteetilistest põhimõtetest.**

KÜ "FAATUMI" EESTSEISUS

EESTI DISAINERITE LIIT — ESTONIAN SOCIETY OF DESIGNERS

EESTI DISAINERITE LIIDU üldkogu koosolek on laupäeval, 4. detsembril algusega kell 11 Tallinna Kunstiülikooli saalis.

Registreerumine kl. 10—11.

KAVAS:
1. Kokkuvõte perioodi 1989—1993 tööst.
2. Ettekanded, sõnavõtud.
3. Eestseisuse ja esimehe valimised.

EDL-i eestseisus.

Reedel, 19. XI kl. 17
KIEK IN DE KÖKIS ja
pühap. 21. XI kl. 19
PÄRNU RAEKOJAS

"MUUSIKA AINULT HULLUDELE".

Esineb **vokaalkvintett Jana Allik, Heli Aus, Evelin Saul, Elmo Tiisvald, Peeter Perens** ja **barokkflötist Heili Saard** ning **klavessinist Marju Vatsel**. Kavas itaalia madrigalid.
KUNSTILINE JUHT **NEEME PUNDER.**

Kolmapäeval, 24. XI kl. 9 EESTI MUUSIKAAKADEEMIA SAALIS,
Kaarli pst. 3,

KONVERENTS.

Ettekanded koorijuhtimise eriala III k. üliõpilastelt Riho Pätsi elust ja tegevusest ning koolinoorte laulupidudest.

EMA koorijuhtimise kateeder

ESTONIA TEATER
Neljapäeval, 25. novembril kell 19
taastusesietendus

"DON JUANI MÄNG".

Koreograaf-lavastaja MAI MURDMAA, muusika — C. W. GLUCK ja K. STOCKHAUSEN, dirigent JÜRI ALPERTEN, kunstnik ANDRIS FREIBERGS (Läti).
Peaosas: Don Juan — VIESTURS JANSONS.

Esmakordselt teevad etenduses kaasa Kaie Kõrb — Kujutelm, Tatjana Voronina — Donna Anna, Dmitri Hartšenko — Leporello.

1994. a. on

"SIRBI"

tellimishind 3 krooni,
üksikmüügihind 4 krooni.

KUMB ON ODAVAM?

Õigesti vastanutele tuuakse 24-leheküljeline kultuurileht igal reedel koju kättel

RE KIRJASTUSE "PERIOODIKA"
väljaannete tellimis- ja üksikmüügi hinnad 1994.a.

Indeks	Väljaande nimetus	Ilmumis-sagedus aastas	Aasta tellimis-hind	I p.a. tellimis-hind	Ühe kvartali tellimis-hind	Ühe kuu tellimis-hind	Ühe numbri üksik-müügi hind
	AJALEHED						
69786	Sirp	52	156.-	78.-	39.-	13.-	4.-
69783	Õpetajate Leht	52	52.-	26.-	13.-	4.50	1.50
	AJAKIRJAD						
78163	Akadeemia	12	72.-	36.-	18.-	6.-	8.-
78162	Autorevüü	12	98.-	49.-	24.50	8.15	8.95
78191	Eesti Arst	6	48.-	24.-			9.-
78279	Eesti Loodus	12	96.-	48.-	24.-		10.-
78189	Haridus	4	16.-	8.-			6.-
78167	Keel ja Kirjandus	12	60.-	30.-	15.-	5.-	6.-
70880	Linguistica Uralica	4	36.-	18.-			10.-
78174	Looming	12	84.-	42.-	21.-	7.-	8.-
78175	Loomingu RK	52	215.-	107.50	53.75.		6.-
78221	Maakodu	12	84.-	42.-	21.-	7.-	8.-
78222	Põllu-majandus	12	60.-	30.-	15.-	5.-	6.-
78166	Kultuur ja Elu	10	70.-	35.-			8.-
78224	Teater. Muusika. Kino	12	60.-	42.-	21.-	7.-	8.-
78230	Tehnika ja Tootmine	12	96.-	48.-	24.-	8.-	9.-
78245	Vikerkaar	12	72.-	42.-	21.-	7.-	8.-
78246	Raduga	12	72.-	42.-	21.-	7.-	8.-
	TA TOIMETISED						
78152	Bioloogia	4	36.-	18.-			10.-
78156	Füüsika. Matemaatika	4	40.-	20.-			11.-
78154	Geoloogia	4	32.-	16.-	9.-		
78155	Keemia	4	36.-	18.-			10.-
78158	Ökoloogia	4	32.-	16.-			9.-
78153	Humanitaar- ja Sotsiaal-teadused	4	40.-	20.-			11.-

TELLIMUSI VÕETAKSE VASTU KUNI 4. DETSEMBRINI

"Sirbi" toimetus võtab REKLAAMI ja KUULUTUSI vastu iga päev kl. 11—15. Tel. 60 17 03, 60 19 24.

ESTONIA TEATER

Reedel, 19. XI kl. 18 **"Kevade"**; laup., 20. XI kl. 12 **"Mustlasparun"** (välja müüdud); pühap., 21. XI kl. 12 **"Armastuse muinasjutt"**, kl. 19 **"Boheem"**; esmasp., 22. XI kl. 19 **"Krahvinna Mariza"**; kolmap., 24. XI kl. 19 **"Viiuldaja katusel"** (viimaseid kordi); neljap., 25. XI kl. 19 **"Don Juani mäng"**; reedel, 26. XI kl. 19 **"Albert Herring"**; laup., 27. XI kl. 19 **"Viiuldaja katusel"** (viimaseid kordi); pühap., 28. XI kl. 12 **"Pähklipureja"**, kl. 19 **"Võluflööt".**

ESTONIA TEATRI TALVEAED

Reedel, 19. XI kl. 18 **video**. XX sajandi ooperistaare: **Tito Gobbi** nimiosas G. Verdi ooperfilmis **"Rigoletto"**, kommenteerib J. Kruus; esmasp., 22. XI kl. 17.30 G. B. Pergolesi koomiline lühiooper **"Teenija-käskijanna"**; kolmap., 24. XI kl. 18 **laulavad Margarita Voites ja Tarmo Sild**. Kavas aariad ja stseenid Händeli, Mozarti, Donizetti ja Verdi ooperitest. Kontserdi sissetulek läheb Tiit Kuusiku Fondi; neljap., 25. XI kl. 21 **NYYD '93**. Videoõhtu. Mauricio Kageli muusikafilmid (Saksamaa); reedel, 26. XI kl. 18 **Haydn, Mozart, Beethoven**. Laulab **Eha Pärg**, klaveril Frieda Bernstein; laup., 27. XI kl. 18 **video**. XX sajandi ooperistaare: **Luciano Pavarotti** nimiosas G. Verdi ooperis **"Ernani"**, kommenteerib J. Kruus.

EESTI DRAAMATEATER

Reedel, 19. XI kl. 19 **"Tagasitulek isa juurde"** (suures saalis), **"Silmus"** (väikeses saalis); laup., 20. XI kl. 17 **"Tuleingel"** (esietendus suures saalis), **"Suvepäev"** (väikeses saalis); pühap., 21. XI kl. 12 **"Piparkoogimehike"**, kl. 17 **"Tuleingel"** (suures saalis), **"Gertrud"** (esietendus väikeses saalis); esmasp., 22. XI kl. 19 Arthur Kincaidi monoetendus **"Ütle mu emale: "Ma langesin oma maa eest""** (väikeses saalis); teisip., 23. XI kl. 19 **"Tuleingel"** (suures saalis), **"Gertrud"** (väikeses saalis); kolmap., 24. XI kl. 19 **"Proua de Sade"** (suures saalis), **"Isa"** (väikeses saalis); neljap., 25. XI kl. 19 **"Tuleingel"** (suures salis), **"Gertrud"** (väikeses saalis); reedel, 26. XI kl. 19 **"Meister"** (suures saalis), **"Toalahing"** (väikeses saalis).

EESTI RIIKLIK VENE DRAAMATEATER

Reedel, 19. XI kl. 19 **"Liblikad on vabad"**; laup., 20. XI kl. 18 **"Filumena Marturano"**; pühap., 21. XI kl. 11 **"Punamütsike"**, kl. 18 **"Ingli lend"**; kolmap., 24. XI kl. 19 **"Silme ees läheb mustaks"**; reedel, 26. XI kl. 19 **"Meie läheme "Tšapajevit" vaatama"** (esietendus).

TEATER "VANALINNASTUUDIO"

ETENDUSED SAKALA KESKUSE TEATRISAALIS (Sakala 3)

Laup., 20. XI kl. 19 **"Kui kass on kodunt ära..."**; pühap., 21. XI kl. 12 **"Kui kass on kodunt ära..."** (pensionäridele); kolmap., 24. XI kl. 18 **"Ringmäng"**; reedel, 26. XI kl. 18 **"Kui kass on kodunt ära...".**

Piletid: Sakala Keskuses E—R kl. 14—18, L ja P 1 tund enne etendust, vanalinna kassas E—L kl. 10—18, P kl. 10—16. Info ja tellimused: Sakala 12—1 E—R kl. 10—16, tel. 44 84 08.

EESTI NOORSOOTEATER

VÄIKESES SAALIS, (Lai tn. 23): reedel, 19. XI kl. 19 **"Valge abielu"**; laup., 20. XI kl. 12.30 ja kl. 20 **Klara Soppteater Stockholmist mängib A. Strindbergi näidendit "Kuradi mees!!!" ja pakub suppi (!)**, kl. 17 **"Romeo ja Julia"** (dieles, Lai tn. 23); pühap., 21. XI kl. 12 ja kl. 14 **"Kolm põrsakest ja hea hunt"** (lastele), kl. 20 **"Tuhkatriinumäng"**; esmasp., 22. XI kl. 19 **"Maestro"**; teisip., 23. XI kl. 19 **"Öö—öö"*** (kehtivad 10. XI piletid); kolmap., 24. XI kl. 19 **"Majasuurune kivi"**, kl. 19 **"Fäntastiks"** (Jõhvi Teatrimajas); neljap., 25. XI kl. 19 **"Valge abielu"**; reedel, 26. XI kl. 18 **"Kes kardab Virginia Woolfi?"**, kl. 19 **"Fäntastiks"** (Põlva Kultuurikeskuses, kõik rolle mängivad mehed); laup., 27. XI kl. 18 **"Valge abielu"**, kl. 19 **"Fäntästiks"** (Võru k/m. "Kannel", muusikal); pühap., 28. XI kl. 18 **"Valge abielu"**, kl. 18 **"Fäntästiks"** ("Vanemuise" väikeses majas).

EESTI RIIKLIK NUKUTEATER

Laup., 20. XI kl. 18 **"Toompere pere teatriõhtu"** (esietendus täiskasvanuile, laval on Toompere pere kolm põlvkonda); pühap., 21. XI kl. 12 ja kl. 15 **"Põial-Liisi"**; teisip., 23. XI kl. 11 **"Väike mukk"** (reserveeritud); kolmap., 24. XI kl. 11 **"Kes elab metsa sees"**; neljap., 25. XI kl. 11 **"Põial-Liisi"**, kl. 18 **"Toompere pere teatriõhtu"**; reedel, 26. XI kl. 11 **"Sookoll ja sisalik"**, kl. 18 **"Vanamehed seitsmendalt"** (täiskasvanuile).

Külalisetendused lavastusega **"Komi muinasjutud"**: teisip., 23. XI kl. 12 Vaeküla koolis, kl. 16 Kiviõli rahvamajas; kolmap., 24. XI kl. 10 Kohtla-Järve kultuurihoones, kl. 14 Jõhvi kultuurikeskuses; neljap., 25. XI kl. 10 Iisaku rahvamajas, kl. 14 Avinurme k/m.; reedel, 26. XI kl. 13 Haljala rahvamajas.

TEATER "VANEMUINE"

SUURES MAJAS: reedel, 19. XI kl. 18 **"Oliver"**; laup., 20. XI kl. 18 **"Lõbus lesk"**; pühap., 21. XI kl. 12 **"Esmeralda"**, kl. 18 **"Armastuse nelinurk"**; esmasp., 22. XI kl. 18 **"Operetipromenaad"**; kolmap., 24. XI kl. 18 **"Emajõe Ööbik"**; neljap., 25. XI kl. 18 **"Oliver"**; reedel, 26. XI kl. 18 **"Lõbus lesk".**

VÄIKESES MAJAS: laup., 20. XI kl. 12 **"Pinocchio"**; pühap., 21. XI kl. 19 **"Kaunimad aastad su elus"** (ovaalsaalis); teisip., 23. XI kl. 19 **"Kaunimad aastad su elus"** (ovaalsaalis); kolmap., 24. XI kl. 18 **"Rigoletto"**; neljap., 25. XI kl. 18 **"Ideaalne abikaasa"**; reedel, 26. XI kl. 19 **"Kaunimad aastad su elus"** (ovaalsaalis).

KÜLALISETENDUS: esmasp., 22. XI kl. 19 **"Ma olen siin varem olnud"** (Eesti Draamateatris).

VILJANDI DRAAMATEATER "UGALA"

Reedel, 19. XI kl. 19 **"Hiirtest ja inimestest"**; pühap., 21. XI kl. 19 **"Krahv Monte Cristo"**; teisip., 23. XI kl. 19 **"Kirsiaed"**; neljap., 25. XI kl. 19 **"Valguse põik"** (esietendus); reedel, 26. XI kl. 19 **"Pikk tee Veronasse".**

RAKVERE TEATER

Esmasp., 22. XI kl. 19 **"Tähtis on olla tõsine"** (Voore k/m.); teisip., 23. XI kl. 18 **"Meie küla poisid"** (Von Krahli Teatri baaris) ja kl. 21 **"Puhas armastus"** (Von Krahli Teatri saalis); kolmap., 24. XI kl. 18 ja 20 **"Nirraki nirrak"** (Von Krahli Teatri saalis).

Teisip., 23. XI ja neljap., 25. XI kl. 18 **"Tulge minu juurde"** (Tallinnas Särevi muuseumis, Tina tn. 23).

"EESTI KONTSERT"

ESTONIA KONTSERDISAALIS: reedel, 19. XI kl. 19 **Eesti Poistekoor**, dirigent Venno Laul, orelil Reet Laul, koormeister Indrek Vijard. Kavas Schütz, Bruckner, Mozart, Sisask, Tormis jt.; laup., 20. XI kl. 19 **kammerorkester "Riia Kammermuusikud"**, dirigent Normunds Šne. Kavas Händeli Concerto grosso C-duur HWV 318 "Alexander's Feast", Maskatsi Concerto grosso (1993, esiettekanne) solistid Sandis Šeinbergs (viiul) ja Reinis Birznieks (tšello), Plakidise Kontsert kahele oboele ja orkestrile, solistid Uldis Urbans ja Vilnis Bellnens, Vasksi sümfoonia keelpillidele "Hääled" (1991), Mozarti Sümfoonia A-duur KV 134; pühap., 21. XI kl. 14 **2. kontsert lastetsüklist "Karumõmmist suureks Karuks"**. Esinevad tantsuansambel "Vikerkaar", peotantsijad tantsuklubist "Revalia" Alver Madise ja Helen Klandorf, Martin Maidla ja Siiri Reinola, akrobaadid Aado Mänd ja Ahto Rändla, Karumõmmi osas Tõnu Oja.

VÄRAVATORNIS: laup., 20. XI kl. 16 **Antonio Vivaldi** (1678—1741). **"Hortus Musicus"**, kunst.juht. Andres Mustonen.

NIGULISTES: pühap., 21. XI kl. 11.30 **muuseumi muusikatund. Eesti Rahvusmeeskoor**, dirigendid Ants Üleoja ja Ants Soots, orelil Hille Poroson. Kavas Ernesaks, Suchon, Gustafsson; kolmap., 24. XI kl. 19 **Joahim Walter** (orel, Saksamaa). Kavas Lübeck, Bach, Widor jt.

NYYD '93 RAHVUSVAHELINE UUE MUUSIKA FESTIVAL

Esmasp., 22. XI kl. 16 KIRJANIKE MAJA ees (Harju tn. 1) **"Gooti kolmnurk"**; kl. 19 NIGULISTES **David Hykes & The Harmonic Choir** (Prantsusmaa), kl. 21 ESTONIA KONTSERDISAALIS **Öökontsert Pühale Ceciliale** (Benjamin Britten 80); teisip., 23. XI kl. 15 GALERIIS "VAAL" **Alvin Lucieri ekspositsiooni "Heli paberil" avamine**, kl. 16 ESTONIA KONTSERDISAALI FUAJEES **Rauno Remme multimeediaekspositsiooni avamine**, kl. 16.30 ESTONIA KONTSERDISAALIS duo **"Basso Bongo"** (USA) — kontrabassist Robert Black ja löökpillimängija Amy Knoles, kl. 19 RAHVUSRAAMATUKOGU SAALIS **Erkki-Sven Tüüri autoriõhtu**; kolmap., 24. XI kl. 16.30 ESTONIA KONTSERDISAALIS **"Zeitgeist"**: Tallinna klaveriduo Toivo Peäske—Nata-Ly Sakkos, kl. 19 ESTONIA KONTSERDISAALIS **"Ensemble Contrechamps"** (Šveits); neljap., 25. XI kl. 16.30 RAEKOJA SAALIS **"New Age In The oid Cage"**. Legendaarse Moskva avangard- ja vanamuusikaguru, praegu Pariisis elava klahvpillivirtuoosi Aleksei Ljubimovi kontseptuaalne klaveriõhtu kõrvutab Aleksandr Rabinovitši, Galina Ustvolskaja ja John Cage'i harvamängitavaid teoseid, mis aastakümneid ennustasid ette tänapäevast New Age'i stiili, kl. 19 RAHVUSRAAMATUKOGU SAALIS **Lepo Sumera autoriõhtu**, kl. 21 ESTONIA TEATRI TALVEAIAS **Mauricio Kageli** (Saksamaa) muusikafilmid.

"VANEMUISE" KONTSERDISAALIS

Pühap., 21. XI kl. 18 **"Basso Bongo"** (USA); kolmap., 24. XI kl. 18 **Alvin Lucier**'i (USA) multimeediakava; neljap., 25. XI kl. 18 **"Ugly Culture"** (Saksamaa), ebatavalise koosseisuga — saksofon, elektrikitarr, kontrabass; pühap., 28. XI kl. 18 **duo STEPHEN MONTAGUE/PHILIP MEAD** (Inglismaa).

MUSTPEADE MAJA VALGES SAALIS

Reedel, 19. XI kl. 17 **kontsert Mart Siimeri loomingust**. Esinevad segakoor "Noorus", Vanalinna Barokkorkester. Solistid Kaia Urb, Allan Vurma. Dirigeerivad Raul Talmar ja Margo Kõlar.

EESTI MUUSIKAAKADEEMIA

MATKAMAJAS: reedel, 19. XI kl. 17 **kammermuusika kontsert**. Esinevad Villu Valdmaa, Martti Raide, Mare Väli, Andres Paas, Tatjana Timofejeva, Tanel Joamets. Juhendaja dots. V. Mallene. Kavas R. Strauss, C. Debussy, F. Poulenc, O. Messiaen.

OLAVI SAALIS: pühap., 21. XI kl. 13.45 **Sibeliuse Akadeemia kammeransambliklassi kontsert**. Esinevad Saara Manninen, Laura Attila, Kai Huopainen, Niina Huopainen, Kaisu Helminen, Mart Ernesaks. Kavas Mahler, Pylkkänen, Rangström.

TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL

OLAVI SAALIS: pühap., 21. XI kl. 11 esinevad **Helju Taugi** ansambliklassi õpilased.

RAHVUSRAAMATUKOGU NÄITUSED

Tallinn, EE 0100 Tõnismägi 2

Saksa graafiku GERHARD ALTENBOURGI TÖÖDE NÄITUS
kuni 5. XII (6. korruse trepigaleriis);
Saksa Liitvabariigi poolt Tartu Ülikooli Raamatukogule kingitud KUNSTI- JA ARHITEKTUURIALASTE RAAMATUTE NÄITUS
kuni 5. XII (8. korruse kunstide osakonnas);
TIIT JAANSONI MAALIDE
ja
JÜRI OJAVERI SKULPTUURIDE NÄITUS
kuni 4. XII (3. korruse hallis).

REEDESTI REEDENE

LINNAMUUSEUMIS (Vene tn. 17) on vaadata **püsiekspositsioon "Tallinn 1700—1918", Tallinna kunstnike eksliibriste juubelinäitus ning Hanna Tammi** (Turu) **ja Tõnu Smidti** (Tallinn) **ühisnäitus "Maast ja taevast".**

RAEVANGLA FOTOKELDRIS "LEE" (Raekoja tn. 4/6) **Vallo Kalamehe fotod.**

RAEVANGLAS (Raekoja tn. 4/6) **"Nahkehistöö Raevanglas"** (K.-M. Kadarik, I. Tafel, T. Vijar). Avatud N—E kl. 10.30—17.30.

RAEKOJA KELDRIS **soomeugri rahvaste käsitööde näitus "FENUCOM '93"**. Avatud E—P kl. 11—17.

EESTI TA AJALOO INSTITUUDI ARHEOLOOGIAMUUSEUMIS (Rüütli tn. 10) näitus **"Eesti muinasaeg"**. Avatud N—L kl. 12—16, ekskursioonidele ettetellimine tel. 44 48 05.

KIEK IN DE KÖKIS (Komandandi tee 2) **Einar Tiitsi fotod, Börje Söderholmi** (Soome) fotonäitus **"Lõigatud puusse"** ja **fotonäitus Schwerinist.** Avatud T—R kl. 12—17.30, L ja P kl. 12—16.30.

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUMIS (Müürivahe tn. 12) **püsinäitus muuseumi pillikogust** ja **"Üht muinaslugu muusikas ma kuulen..."** (mälestusnäitus Raimond Valgrest). Avatud K—P kl. 10—18.

TAMMSAARE MEMORIAALMUUSEUMIS (Kadriorus, Koidula tn. 12a) **Ellinor Piipuu "Keraamiliste skulptuuride maailm"**. Avatud K—E kl. 11—18.

KULLO LASTEGALERIIS (Kuninga tn. 6) **perede näitus**. Avatud K—E kl. 11—18.

SÄREVI KORTERMUUSEUMIS (Tina tn. 23—13) näitus **"Tsirkuse võluv maailm postkaartidel"** (Solmu Mägelä (Soome) kogust). Avatud E, K, N, R kl. 10—17.

KALAMAJA GALERIIS (Kotzebue tn. 16) **hologrammid haruldaste loomade kollektsioonist** (Boris Grimitlicht, Madis Proso) **ja perekeskuse "Süda" laste loomingu näitus.**

NOORSOOTEATRIS (Lai tn. 23) **Kalli Kalde diatüüpiad.**

DOMINIIKLASTE KLOOSTRIS (Vene tn. 16) **keskaegse raidkunsti näitus**. Avatud eelregistreerimisega tel. 44 46 06.

MAARJAMÄE LOSSIS (Pirita tee 56) näitus **"Eesti põimevaip 1984—1993".**

TALLINNA PENSIONIAMETI II KORRUSE SAALIS (Pronksi tn. 12) **Helene Tafenau isiknäitus "Läbi aja".** Avatud E—R kl. 12—17.

TARTU KUNSTNIKE MAJAS (Vanemuise tn. 26) **Tartu Kunstiühingu Stuudio õpilaste tööde näitus** kuni 21. XI.

EESTI KUNSTIMUUSEUMI JÕHVI FILIAALIS (Jõhvi Kultuurikeskuses) **väliseesti graafika, Ilse Leetaru kingitus ja näitus "Fotoklubi "Viru" 15".**

NARVA KUNSTIGALERIIS (Linnamuuseumi filiaal, Kommunaari tee 2) näitus **Lavretsovide muuseumi kogudest, Ellinor Aiki 100. sünniaastapäeva näitus** (Tartu Kunstimuuseumi kogudest), **natüürmort Narva muuseumi kogudest, A. Morejevi personaalnäitus, Narva kunstnike tööd ja J. Lipini fotonäitus "Jäljed veel".**

NARVA LINNUSES näitus **"Seitse korda mõõda" ja mälestusmedalid** (Narva muuseumi kogudest).

SAAREMAA KULTUURIKESKUSE VALGES SAALIS (Kuressaares) **Anne Tootmaa tekstiil.**

SAAREMAA MUUSEUMIS (Kuressaare linnuses) **"Saaremaa vanadel postkaartidel" ja Fr. S. Sterni (1812—1889) teosed ning Saaremaa kunstiklubi sügisnäitus**. Avatud K—P kl. 11—17.30.

PÄRNU KUNSTIKESKUSES "CHAPLIN" (Esplanaadi tn. 10) **Jüri Arraku maalid, graafika, gobeläänid; Avo Paistiku lastenäitus "Narr narrib Klaabut" ja maalikunstnik Bruno Sõmeri 70. a. juubeli näitus**. Avatud iga päev kl. 10—18.

KRISTLIKUS KOHVIKUS "SAMAARIA" (Lai 34/Vaimu 3) **Leida Pilve akvarellid.**

KINOMAJAS (Uus tn. 3) **Küllu Annamaa maalid.**

TERVISHOIUMUUSEUMIS (Lai tn. 30) maalinäitus **"Laps eesti kunstis"**. Avatud T—L kl. 11—17.

TALLINNA BOTAANIKAAIA (Kloostrimetsa tee 52) kasvuhooned on ekskursioonidele avatud T, K, N ja L. Vajalik eelregistreerimine tel. 23 90 03 kl. 10—15. (Bussid 34, 38 ja 42.)

EESTI VABAÕHUMUUSEUMI territoorium on avatud iga päev (v.a. esmaspäev) kl. 10—15. Ekskursioonid tel. 55 91 76. Buss nr. 21.

TALLINNA LOOMAAED (Veskimetsas) avatud iga päev kl. 9—15. (Trollid 6, 7 ja 8.)

"Sirbi" toimetus võtab REKLAAMI ja KUULUTUSI vastu iga päev kl. 11—15. Tel. 60 17 03, 60 19 24.

"VANEMUINE" TEATAB!

"MA OLEN SIIN VAREM OLNUD"
asemel etendub
Eesti Draamateatris
esmaspäeval,
22. novembril kell 19
Ray Cooney komöödia

"OI, JOHNNY!"

Lavastaja
Kuno Otsus.

Osades Rain Simmul, Merle Jääger, Liina Olmaru, Hannes Kaljujärv, Aivar Tommingas jt.

Pääsmed müügil
Eesti Draamateatri
kassas. Tellimine
tel. 44 33 78.

RAKVERE TEATER
Tallinnas Särevi muuseumis
(Tina tn. 23)
teisipäeval, 23. ja neljapäeval, 25. novembril
kell 18

J. Krossi
"Tulge minu juurde".
H. Lindepuu instseneering
J. Krossi "Kolmandad mäed" alusel.

Pääsmed müügil 1 tund enne etenduse algust kohapeal.

RAKVERE TEATER
3 PÄEVA VON KRAHLI TEATRIS
teisipäeval,
23. novembril kell 18 teatri baaris

H. Visnapuu kõrtsiõhtu laulude ja löömaga
"Meie küla poisid";
kell 21 teatri saalis

I. Iredynski
"Puhas armastus",
kriminaalne monodraama,
etendus kestab 1 tund;
kolmapäeval,
24. novembril kell 18 ja 20 teatri saalis

I. Mõttuse
"Nirraki nirrak",
A. H. Tammsaare külajuttude põhjal
ja kell 21.30
mängib **baaris**
"Sats Blues Bänd";
neljapäeval,
25. novembril kell 18
teatri saalis
P. Vallaku-T. Suumani
"Teod pahupidi".
Peet Vallaku novelli
"Teod pahupidi" ainetel.

Pääsmed müügil
Von Krahli teatri
valvelauas.

Märt Karmo. ÜHE VABADUSSAMBA LUGU.



Ilmunud on raamat, mis rohke allikmaterjali, unikaalsete fotode ja värvikate mälestuste kaudu kirjeldab Tallinna Reaalkooli kõrval asuva, Vabadussõjas langenud Tallinna koolipoiste ja õpetajate mälestussamba ligi 70 aasta pikkust traagilist lugu. See on esimene terviklik ülevaade ühe Vabadussõja monumendi, kodumaa kauneima ning Eestis ainulaadse, üksnes õppursõduritele pühendatud mälestustähise saatusest.

Lugeja saab põhjaliku ülevaate monumendi püstitamise eeltöödest ja avamisest 1927. aastal. Raamatus on toodud langenud kangelaste nimed, mis olid 1920.—1930. aastail teada.

Raamatu haaravamad leheküljed on kahtlemata pealtnägijate emotsionaalsed kirjeldused mälestussamba mahavõtmisest 1940. ja taaspüstitamisest 1941. aastal ning austamisest sõjapäevil. Esmakordselt on dokumenteeritud nende inimeste muljed, kes nägid mälestussamba mahavõtmist ja purustamist 1948. aastal. Omaette huvipakkuv ja kultuuriloolist teavet andev on vabadussamba taastamise nelja aasta pikkune kroonika, mille lõppdaatumiks 3. veebruar 1993.

Põnevaid fotosid, dokumente ja mälestusi sisaldav trükis pakub mõtlemapanevat ainet õppurile, õpetajale, igale tõsisele rahvuslasele ja ajaloohuvilisele. Kaane kujundanud Loit Jõekalda, 88 lk. Kirjastus "Huma", 1993.

M. Karmo raamatut "Ühe vabadussamba lugu" saab soodsalt osta kirjastusest "Huma" Tallinnas Pikk tn. 2, III korrus, tel. 44 09 55. Raamat on müügil Tallinna raamatupoodides "Rahva Raamat", "Arp" ja "Pärli Ari".

EESTI VALDADE RAHVASTIK.

Riigi Statistikaameti väljaanne "Eesti valdade rahvastik" sisaldab andmeid seisuga 1. jaanuar 1993. On antud maarahvastiku sooline ja vanuseline koosseis, majapidamiste arv, töõhõive, palgatöötajate ja õppurite osakaal ning muutused 1992. aastaga võrreldes. 70 lk., trükiarv 800. Hind 10 krooni.

Osta saab Statistikaameti raamatukogust Tallinn, Endla tn. 15.

Boriss Falkov. KOLGAS. "Loomingu Raamatukogu" nr. 40 (1868).



Boriss Falkov (sünd. 1946) on 1987. aastal Münchenisse emigreerinud vene kirjanik ja pianist. Sellest ajast peale on B. Falkov avaldanud rohkem teoseid kui ükski teine "kolmanda laine" emigrant. Eesti keeles on varem ilmunud tema jutt "Ringiratas" ("Vikerkaar" nr. 3, 1991). Nii see kui ka kõnesolev ei ole autori loomingus tüüpiline näide. Eelkõige iseloomustab B. Falkovi proosat pöörane fantaasia. Teda on nimetatud tänapäeva Bulgakoviks. Nii "Kolgas" kui ka "Ringiratas" on eelkõige lood saatusest — võimatusest selle eest pageda. Raske on leida arvestatavat vene kirjanikku, kellel terav saatusejoon läbi loomingu ei jookseks. See on üks kindlamaid vene kirjanduse "peajooni". Nii ka B. Falkovil, märgitakse saatesõnas. Vene keelest tõlkinud Jüri Ojamaa, saatesõna kirjutanud Arvo Pesti. "Perioodika", 1993. 48 lk. Hind 2 krooni.

LOODUSE KALENDER 1994.

Ehe loodus on kui kapitali koguv aktsia. See rikkus on talletatud meie maastikus: metsades, soodes, lookadastikes, puisniitudel, rannakarjamaadel. Killuke sellest on ka kõnesoleva seinakalendri looduspiltidel, mille on jäädvustanud Edgar Kask. Peale

UUSI RAAMATUID



kalendriosa, kus iga kuu juures on iseloomustatud perioodilisi nähtusi taimede ja loomade elus, leiame siit veel ulatusliku tähtpäevade kalendri ja 1995. aasta tabelkalendri. Tekst ja fenoloogia Ann Marvetilt, tähtpäevad on valinud Alar Läänelaid. Kujundus ja makett: Kersti Tormis. "Valgus", 1993.

Alexandre Dumas. KUNINGANNA MARGOT. I osa.



Eesti lugejale juba tuttavate "Krahv Monte-Cristo" ja "Kolme musketäri" lugude autori Alexandre Dumas' (1802—1870) järjekordse romaani tegevustik valgustab hugenotisõdade ja Prantsusmaa ajaloo üht pingsamat perioodi. See saab alguse Pärtlioo veresauna eelõhtul 23. augustil 1572. aastal ning lõpeb kuningas Charles IX surmaga 1574. aastal.

Armutu võitluse võimu ja trooni pärast, õukonnasisesed intriigid ja vandenõud ning armulood on A. Dumas kirjutanud dünaamiliselt kulgevaks *story*'ks tulvil dramatismi. Teoses kerkib esile kolm põhiliini: Navarra Marguerite'i (Margot) ja Joseph-Hyacinthe-Boniface de La Mole'i armastus, hugenotist de La Mole'i fanaatilise katoliiklase Annibal de Coconnasi usudogmadest vaba siiras sõprus ning Catherine de Medici (Katariina di Medici) mõrtsukateod. Kõik see ühtekokku annab autorile suurepärase võimaluse paigutada oma tegelased vägagi ohtlikesse olukordadesse. Sestap pole ka ime, et romaani tegelased valdavad suurepäraselt võitluskunsti. Igas peatükis toimub mõni kahevõitlus või tänavaheitlus, välgub pistoda või mõõk, de la Mole, eriti aga Coconnas peavad ikka ja jälle valama oma ja teiste verd. Ometi jäävad mõlemad lugejaile meelde kui suuremeelsed aadlimehed, kelle julgus ja osavus panevad kõiki kadestama. Raamat sarjast "Põnevik".

Raamat jõuab müügile detsembrikuu alguses.

John Creasey. SUURED SULID TÕLLAS, VÄIKESED VÕLLAS.



John Creasey on rohkem kui 500 menuka kriminaalromaani autor. Meie ühte vanasõna mõneti meenutava ja praegust eluolu pisut iseloomustava pealkirjaga "Suured sulid tõllas, väikesed võllas" romaan jutustab Londonit tabanud kaupluseröövide lainest, kus kannatajaks on peamiselt väikepoed ja nende müüjad-omanikud. Röövimiste ja tapmiste organiseerijaid ning telgitaguseid asub uurima Creasey teostes tihti esinev New Scotland Yardi üleminspektor Roger West oma meeskonnaga. Tegemist tuleb juhtumiga, missugusega inspektor pole oma töös veel silmitsi sattunud. Kättemaksust ajendatuna hakkab sama ülesandega paralleelselt tegelema ühe kaupluseröövil tapetud naise abikaasa. Kui mõnikord traditsioonilises kriminaalromaanis jälgib autor aeglase sulega sündmusi ja uurib visalt kahtluse all olevaid inimesi, kellel kõigil on tingimata surmkindel alibi või puudub motiiv kuriteoks, siis siin on teisiti: põnev jutulõng oma ootamatute käänakutega areneb hoogsa tempoga algusest lõpureani. Inglise keelest tõlkinud Kristi Tarand, taskuformaadis väljaande kaane on kujundanud Tiit Rammul. 240 lk. "Koolibri", 1993.

Erno Paasilinna. LUGEMIST KÕIGILE. "Loomingu Raamatukogu" 44/45 (1872/1873).



Erno Paasilinna (sünd. 1935) kirjanduslikest tunnustust est on kaalukaim *Finlandia* preemia, mille esimene laureaat ta 1985. aastal oli. Ta on kirjutanud romaane, jutte, satiiri, kultuuripoliitilisi ja poleemilisi artikleid, esseesid, reisikirju jm. Üldse kannab E. Paasilinna nime kakskümmend üks raamatut. Saatesõnas märgitakse, et poleemikuna ja ühiskonna moralistina ei või Paasilinna leppida kirjanike enamiku passiivse nurkatõmbumisega. Ta nimetabki ennast ebakirjanikuks, literaadiks, kes kirjutab lehtedele, osaleb diskussioonides, võtab sõna televisioonis ja astub üles mitmesugustel avalikel üritustel. Tema põhiteemaks on ühiskonna ja indiviidi suhted, mida ta käsitleb humanisti vaatevinklist. Kogumikus, mida iseloomustab juba pealkiri, on antud valik E. Paasilinna kirjatükkidest, juttudest, esseedest. Siinjuures mõned pealkirjad: "Minister", "Toimetaja", "Väike rahvas ja suur rahvas", "Võitlus vara pärast", "Reisil", "Juhtnööre ühiskonna elus osalemiseks", "Tema elu ja kunst", "Kaitsepolitsei", "Kirjaniku deebet ja kreedit". Valinud ja soome keelest tõlkinud ning saatesõna kirjutanud Ants Paikre. "Perioodika", 1993. 94 lk. Hind 4 krooni.

VÄIKE JÕULURAAMAT.



Värvifotodega illustreeritud "Väike jõuluraamat" on õppemetoodiline materjal kõigile, kes soovivad jõulukombeid elustada ja hoida. Siin on Mart Mägra ja Merike Tooma kirjutised jõulude olemusest ja ajaloost, Irja Lindström, Sirje Lefebvre ja Gisela Mell räägivad jõududest ja jõulutavadest Soomes, Prantsusmaal ja Saksamaal. Esitatud on valik jõuluteemalisi proosapalu ja luuletusi meie klassikute loomingust, kimp eesti rahvalaule, vanarahva uskumusi ja ennustusi, tarkuseteri vanarahva varasalvest ning rahvakalender. Edasi antakse praktilisi juhtnööre jõulude tähistamiseks — roogade valmistamiseks, kingituste meisterdamiseks ja kuuse ehtimiseks. 3. trükk. Koostanud Ellen Arnover ja Anne Kangur, kunstiliselt kujundanud Piret Niinepuu-Kiik. Maketi Tiiu Vent. 64 lk. "Perioodika", 1993.

Benno Laanem. RIST JA KROON.



Raamatu järelsõnas öeldakse, et luulekogus esitatakse ekspressionistliku kallakuga kristlikku luulet. Autor õpib EELK Usuteaduste Instituudis ning vaimulikuna jagab Jumala sõna Iru vanadekodus ja Palivere Eriinternaatkoolis. Igapäevast leiba teenib turvamehena ja pumbaseadmete masinistina. Tema luulet on avaldanud "Noorus", "Vikerkaar", "Kultuur ja Elu", "Rahva Hääl" ja "Eesti Kirik". Järelsõna on kirjutanud Vana Testamendi professor Evald Saag, kujundanud ja illustreeri-nud Ade Lehtse ja Merle Laanem. Fotod: Toivo Räni. 112 lk. Eesti Kristlik Kirik, 1993.

EESTI MEESTELAULU SELTS 1988—1993.

Eesti Meestelaulu Seltsi V aastapäeva puhul väljaantud brošüür, milles käsitletakse eesti meestelaulu arengulugu ja antakse ülevaade ka meil tegutsenud tuntumatest meeskvartettidest. Samuti on artikkel Miina Härma "Meestelaulust" ja selle esmatrükk 1901. aastast (kõik Enn Ojalt). Väljaandes on kõigi seltsi kooride lühiseloomustused ja ülevaade seltsi viie aasta tegevusest. Koostanud Toivo Ojaveski ja Enn Oja. Fotod: Ants Nilson. Eesti Meestelaulu Selts, 1993. Trükikoda "Ilo Print". 80 lk. Hind 15 krooni.

Saadaval Eesti Meestelaulu Seltsis.

"VIKERKAAR" nr. 10.



Avaldab duski artikli "Baltisaksa kirjandus: tegu ja tekst". Sellega seoses on toodud näiteid baltisaksa literaatide kirjapanekutest ja luuleloomingust. Mõnedki neist puudutavad oma ainevallalt ka Eestimaad, nagu Walter von Wistinghauseni "Linn, mida üles ei leia", Otto von Taube novell "Kuningas Karl XII ainus armastus", Roger Andersoni "Me kodutud" jt. Saksa keelest tõlkinud Jaan Undusk, Ain Kaalep ja Toivo Tasa. Baltisaksa teemal peatub Sergei Stadnikov kirjapanekuga "Johannes Burchart — baltisaksa arst, apteeker ja muinsuste koguja". Veel on avaldatud Tõnu Kaalepi artikkel "Revolutsiooni importijad", Tiit Hennoste "Hüpped modernismi poole: eesti 20. sajandi kirjandusest Euroopa modernismi taustal", Uno Mereste "Kuidas küpsevad seadused: kes peaks neid tegema?" ja Andres Adamsoni "Vabadussõjast, "vaikivast ajastust" ja demokraatia nõrkusest. Kiuslikke mõtteid". Mälestusi rahvusväeosade ajast ja Vabadussõjast jätkab Arnold Hinnom ("Suur neitlus").

Rubriigist "Dixi" leiame Ain Kaalepi "Ka sakslastel võiks pea püsti olla", mis on vastukajaks Cornelius Hasselblatti kirjutisele "Eestlased, pea püsti!" ajakirja juulinumbrist, veergudel "Elav ajalugu" esitab Lauri Vahtre ühe episoodi Narva hävitamisest, mis sai alguse Narva parteiaktiivi koosolekul 1950. aasta aprillikuus, rubriigis "Kaleidoskoop" aga Merle Patula nägemuse Salzburgi seminarist ja Marianne Vogel järjekordse kultuurikirja Hollandist. Lehekülgedel "Lahtisi lehti" leiame IV ja V peatüki Oskar Lutsu följetonist "Vähkmann ja Ko ehk majanduslik tõus" ning "Vaatenurgast" hinnanguid eesti musta luule klassiku Albert Trapeeži raamatule "Sitased seitsmekümnendad". Eesti Humanitaarinstituudi ajakirja "Magellani Pilved" esimesele numbrile ja Tõnu Õnnepalu tõlkes LR-is ilmunud Antoine Chalvini novellivalimikule "Punapäine tüdruk" (hindajad vastavalt Kajar Pruul, Lauris Toomet ja Paula Sering). Number on illustreeritud DESTUDIO värvifotodega, 96 lk. Hind 4 krooni.

ВОПРОСЫ СОПОСТАВИТЕЛЬНО-ТИПОЛОГИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ РАЗНОСИСТЕМНЫХ ЯЗЫКОВ: ОБЩЕТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И КОНКРЕТНЫЕ ВОПРОСЫ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАММАТИКИ. ТЁИД КÕРВУТАВА КЕЕЛЕТЕАДУСЕ АЛАЛТ: ERI KEELTE FUN[illegible]SE GRAMMATIKA ÜLDTEOREETILISED JA KONKREETSED KÜSIMUSED.

Kogumik sisaldab kümmekond tööd. Kaas: L. Krusta. 138 lk. Tallinna Pedagoogikaülikool, 1993.

VÄLISRIIKIDE KULTUUR

NOVEMBRIKUU ÜRITUSED

Briti Nõukogu
➤ **Vana-Posti 7, EE0001 Tallinn, tel. 44 15 50**

26. XI

NYYD-kontsertide sarjas duo Stephen Montague / Philip Mead (Inglismaa) Rahvusraamatukogu saalis.

*

Prantsuse Kultuurikeskus
➤ **Kuninga 4, EE0001 Tallinn, tel. 44 95 05**

22. XI kl. 19

festivali NYYD raames Nigulistes "David Hykes and Harmonic Choir".

*

Põhjamaade Ministrite Nõukogu Infobüroo
➤ **Tolli 3, EE0001 Tallinn, tel. 60 12 38.**

*

Saksa Kultuuriinstituut
➤ **Tolli 6, EE0001 Tallinn, tel. 69 18 69**

19. XI kl. 15 ja 20. XI kl. 10

saksa majanduskeele seminar. Esineb prof. H.-J. Andehm.

30. XI kl. 16

avatakse näitus Paul Raua loomingust.

*

Soome Instituut
➤ **Harju 1, EE0001 Tallinn, tel. 44 92 37**
➤ **Vanemuise 19, EE2400 Tartu, tel. 8 272 41 319**

*

Taani Kultuuriinstituut
➤ **Müürivahe 11, EE0001 Tallinn, tel. 44 68 36**

Taani Klubi
Igal teisipäeval kl. 18—22 instituudis

28. XI kl. 11.30

Taani orelikunstniku Mogens Melby kontsert Niguliste kirikus

Tere tulemast!

GALERIID

DRAAKONI GALERII
DRAAKONI GALERIIS (Pikk tn. 18) alates 24. XI **Mall Nukke GRAAFIKA** ja **Rein Soonseina KLAAS.** Avatud E kl. 10—17, T—R kl. 10—18.

TEATRI GALERII
VENE DRAAMA-TEATRI TEATRI GALERIIS (Vabaduse väljak 5) **Zairi MAALID.** Avatud E—R kl. 14—19.

MAARJA GALERIIS (Põlva, Kesk tn. 15) alates 22. XI **Ivi Laasi** ja **Inara Õuna NAHKEHISTÖÖDE NÄITUSMÜÜK.** Avatud T—R kl. 11—17, L 10 — 14.

GALERII MOLEN
GALERIIS "MOLEN" (Viru tn. 19) **SALONGIMÜÜK. KELLAD. AUTORIEHTED.** Avatud T—R kl. 10—18, L kl. 11—15.

TOKKO & ARRAK GALERII
GALERIIS "TOKKO & ARRAK" (Raekoja pl. 14) **Aarne Vasara AKRÜÜL-** ja **AKVARELL-MAALID.** Avatud E—L kl. 10—18, muusikasalong iga päev kl. 12—02.

KÜÜ
KÜÜGALERIIS (Tartu, Küütri tn. 2) Soome graafikute ühisnäitus (**Outi Heiskanen, Inari Krohn, Marjatta Hanhijoki.** Avatud E—L kl. 11—17.

VAAL'GALERII
GALERIIS "VAAL" (V.-Karja tn. 12) **Krista ja Ionel Lehari "MASTERRACE"** kuni 20. XI; **ALVIN LUCIER "Heli paberil"** 23.—27. XI. Avatud T—R kl. 12—18 ja L kl. 12—16.

GALERII LIIVAKELL
GALERIIS "LIIVAKELL" (Liivalaia tn. 12) **MAALI, GRAAFIKA, KLAASI** ja **METALLI NÄITUSMÜÜK.** Avatud E—R kl. 10—18, L kl. 10—14.

SAMMAS GALERII
GALERIIS "SAMMAS (Vabaduse väljak 6) kuni 26. XI **Jaana ja Orest Kormašovi KERAAMIKA** ja **MAALID.** Avatud K—P kl. 11—18.

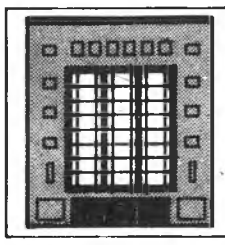
ÜHIKESE JALA GALERII
ÜHIKESE JALA GALERIIS (Lühike jalg 6) **TARBE-KUNSTI NÄITUS-MÜÜK.** Avatud iga päev kl. 10—20.

GALERII·G
GALERIIS "G" (Narva mnt. 2) **Kaljo Põllu metsotintosari "KIRGAS-TUMINE".** Avatud T—R kl. 11—18 ja L 10—17.

Diele Galerii
DIELE GALERIIS (Vanaturu kael 3) **eesti graafika NÄITUSMÜÜK. Samas ka raamatud, postkaardid, kunstitarbed.** Avatud E—L kl. 10—18, P kl. 10—15.

TKM
TARTU KUNSTIMUUSEUMIS (Vallikraavi tn. 14) **Kristiina Kaasiku MAALID** ja **näitus "Sadamalinn Tartu".**

KIVISILLA PILDIGALERIIS (Raekoja pl. 18) **eesti kunsti püsiekspositsioon** ja **Lagle Israeli PASTELLID.** Avatud K—P kl. 11—18.



KUNSTIHOONES (Vabaduse väljak 6) ja GALERIIS (Vabaduse väljak 8) **OLAV MARANI TEOSED kuni 21. XI.** Avatud K—E kl. 12—18.

EESTI KUNSTIMUUSEUM

EESTI KUNSTIMUUSEUM
RÜÜTELKONNA HOONES (Kiriku plats 1)
1920. a. soome maalikunst Ateneumi kogudest. Püsiekspositsioon "Eesti kujutav kunst".
Avatud K—E kl. 11—18.
Restoran "Juta" avatud iga päev kl. 11—18.
TARBEKUNSTIMUUSEUMIS (Lai tn. 17)
Põhjamaade tekstiilitriennaal.
(Põhjamaade Kunstikeskuse näitus).
Eesti tarbekunsti püsiekspositsioon jääb suletuks kogu näituse ajaks.
Avatud K—P kl. 11—18.
KR. RAUA MAJAMUUSEUMIS (Nõmmel, Raua tn. 8)
Katrin Amos. Ehted ja plaadid.
Avatud K—P kl. 11—18.
NIGULISTE MUUSEUMIS (Niguliste tn. 13) **"Vana kunst".**
Avatud K kl. 14—18 ja N—P kl. 11—18.
ADAMSON-ERICU MUUSEUMIS (Lühike jalg 3)
näitus **"Läti maal ja portselan 1914—1932".**
Avatud K—P kl. 11—18.
Tasuta külastuspäev iga kuu viimane reede.

EAÜ
Eesti Autorite Ühing

EESTI AUTORITE ÜHING KORRALDAB KOOSTÖÖS KULTUURI- JA HARIDUSMINISTEERIUMIGA

AUTORIPÄEVAD.

OSALEMA PALUTAKSE KÕIKI AUTORIÕIGUSEST JA AUTORIÕIGUSEGA KAASNEVATEST ÕIGUSTEST HUVITATUTUID.

ESINEMA ON KUTSUTUD LEKTORID TAANIST, ROOTSIST, SOOMEST JA EESTIST.

*ÜRITUS TOIMUB **2. - 3. DETSEMBRIL KIRJANIKE LIIDU** SAALIS AADRESSIL TALLINN, HARJU t.1*
*ESIMESEL PÄEVAL KELL **11.00. - 17.00.**,*
*TEISEL PÄEVAL KELL **10.15. - 17.00.**.*

ÜRITUSEST OSAVÕTT
ÜHEL PÄEVAL MAKSAB 25 KROONI,
KAHEL PÄEVAL 40 KROONI.

*LISAINFORMATSIOONI SAAB **EESTI AUTORITE ÜHINGUST***
TOOMPUIESTEE 7, TALLINN
☎ 45 37 88, 44 25 96.

"Sirp"
Indeks 69786

12345678910

Toimetus: EE0031 Tallinn, Toompuiestee 30. Postiaadress: EE0090 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388. Fax 60 18 83.
Valvetelefon — 60 17 03. Peatoimetaja Toomas Kall — 44 14 16. Sekretariaat ja tegevtoimetaja Ruth Nõmm — 60 17 03. Toimetajad: kirjandus, Peeter Künstler — 60 19 05; teater ja film, Maris Balbat — 60 12 46; kunst, Katrin Kivimaa — 60 19 05; muusika, Tiina Mattisen — 60 18 22; haridus ja teadus, Elle Anupõld — 60 19 24; poliitika ja kirjad, Valter Heuer — 44 30 05; Tartu korrespondent Tõnu Ehasalu — 34 573 (E ja N kl. 15—16); keeletoimetaja, Lea Malvik — 60 17 03; korrektuur — 60 12 46; arvutikujundus, Gädvi Kuklase ja arvutiruum — 60 27 93; kuulutused — 60 19 24, 60 17 03.
"Sirp" ilmub kord nädalas reedeti. Väljaandja kirjastus "Perioodika", Tallinn, Pärnu mnt. 8.
Trükk r/e "Printall", Tallinn. Pärnu mnt. 67-a. Maht 4 trükipoognat.
Tellimise nr. 5046

Toimetus käsikirju ei retsenseeri ega tagasta. Praakeksemplaride korral pöörduda kirjastuse tehnilise kontrolli poole, tel. 68 14 11.

Raamatupala